

กสม. ๓

ข้อเสนอแนะ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ข้อเสนอแนะ ที่ ๑๑๘-๑๒๑/๒๕๖๗

เรื่อง ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อบูรณาการจัดการความเสียหายจากช้างป่าและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรม

ผู้ร้อง คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาและแก้ไขปัญหาช้างป่า สมาชิกแทนราษฎร ที่ ๑ นายดิเรก จอมทอง ที่ ๒ นายสุนทร คมคาย ที่ ๓ นายแซมซัน ศรีประเสริฐ ที่ ๔

ผู้ถูกร้อง -

๑. ความเป็นมา

ผู้ร้องที่ ๑ และที่ ๓ ร้องเรียนทางไปรษณีย์ตามคำร้องที่ ๑๐/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ และคำร้องที่ ๘๑/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ ตามลำดับ ส่วนผู้ร้องที่ ๒ และที่ ๔ ยื่นหนังสือร้องเรียนด้วยตนเองตามคำร้อง ๔๕/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ และคำร้องที่ ๑๑๒/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๕ ตามลำดับ ขอให้มีข้อเสนอแนะเชิงระบบไปยังองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับกรณีช้างป่าออกจากเขตพื้นที่อนุรักษ์ ทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย ที่อยู่อาศัย และพืชผลทางการเกษตรของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ และขอให้ตรวจสอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาและเยียวยาความเสียหายจากช้างป่า

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) พิจารณาแล้วเห็นว่า กรณีข้างต้นเป็นประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในชีวิตและเสรีภาพในร่างกาย สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สิทธิชุมชน สิทธิในทรัพย์สิน และสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนที่รัฐมีหน้าที่ประกันและกำหนดมาตรการเพื่อคุ้มครองและป้องกันความเสียหายเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่สวัสดิภาพในชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของประชาชน และเพื่อเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างเหมาะสม รวมไปถึงสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมไม่ให้เป็นอันตรายหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิและทรัพย์สิน เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตโดยปราศจากความกลัวและสิทธิมนุษยชนของตนได้รับการคุ้มครองอย่างบริบูรณ์ จึงมีมติให้ศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) ประกอบมาตรา ๔๒

๒. การดำเนิน ...

๒. การดำเนินการ

กสม. ได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาบทบัญญัติของกฎหมาย พันธกรณีระหว่างประเทศ หลักการสิทธิมนุษยชน ประกอบกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและหารือร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ประชาชนและชุมชนที่ได้รับผลกระทบ เครือข่ายและอาสาสมัครภาคประชาชน นักวิชาการ นักวิจัย และองค์กรภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนด้านการอนุรักษ์ ดังนี้

๒.๑ กฎหมาย พันธกรณีระหว่างประเทศ และหลักการสิทธิมนุษยชน

๒.๑.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒.๑.๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)

๒.๑.๓ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)

๒.๑.๔ ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๓

๒.๑.๕ ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๖

๒.๑.๖ ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการนำส่ง การเก็บรักษาและการใช้จ่ายเงิน เพื่อการอนุรักษ์ พันธุ์และบำรุงรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าและรักษาไว้ซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยหรือแหล่งหากินของสัตว์ป่า หรือเพื่อการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๖

๒.๑.๗ หลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติปลีกย่อยเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตร ผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๔

๒.๑.๘ หลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าหรือ กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๖๖

๒.๑.๙ หลักเกณฑ์วิธีการจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการ ปฏิบัติหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๖๖

๒.๒ หนังสือ เอกสาร และสื่ออื่น ๆ

๒.๒.๑ เสียงคน เสียงช้างป่า: แนวโน้มการตอบสนองของชุมชนต่อการจัดการปัญหา ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าภายในประเทศไทย, (๒๕๖๑) โดย พิเชฐ นุ่นโต ชุตีธอร์ ซาวินี มัทนา ศรีกระจำง และชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, กรุงเทพฯ

๒.๒.๒ รายงานผลการพิจารณาศึกษาและแก้ไขปัญหาช้างป่า โดยคณะกรรมการการวิสามัญพิจารณาศึกษาและแก้ไขปัญหาช้างป่า สภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

๒.๒.๓ หนังสือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่ ทส ๐๙๐๙.๑๕/๒๑๖๕๗ ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖ ถึงเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา และการเยียวยาผลกระทบจากช้างป่า

๒.๒.๔ เอกสารนำเสนอ เรื่อง สถานการณ์ แนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหาช้างป่า โดยกรมอุทยานแห่งชาติฯ (ไม่ปรากฏวันและสถานที่นำเสนอ)

๒.๒.๕ เอกสารนำเสนอ เรื่อง การจัดการช้างป่าในชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดเลย โดยนายชัยวัช เนียมศิริ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเลย และนายจิรัชย์ อาคะจักร สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติฯ นำเสนอต่อการประชุมรับฟังข้อเท็จจริงกรณีร่วมกับหน่วยงานส่วนราชการในจังหวัดเลย เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๕

๒.๒.๖ เอกสารนำเสนอ เรื่อง ข้อเสนอเพื่อการจัดการช้างป่าเชิงบูรณาการ จังหวัดกาญจนบุรี นำเสนอต่อเวทีการประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาช้างป่าและช้างบ้านในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี ครั้งที่ ๑/๒๕๖๖ วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๖ โดยสมาคมสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย (Zoological Society of London: ZSL Thailand) เครือข่ายเสียงคนเสียงช้าง (Human and Elephant Voices Network) มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร กลุ่ม OURLAND Thailand (ไม่ปรากฏสถานที่นำเสนอ)

๒.๒.๗ เอกสารนำเสนอ เรื่อง “เมื่อช้างป่าไม่ได้อยู่แค่ในป่า” งานวันรำลึก ๓๓ ปี สืบ นาคะเสถียร วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๖ (ไม่ปรากฏชื่อผู้จัดทำ และไม่ปรากฏสถานที่นำเสนอ)

๒.๒.๘ สื่อบันทึกภาพและเสียงจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลของผู้แทนเครือข่ายภาคประชาชน และกรมอุทยานแห่งชาติฯ ในวันช้างไทย เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๗ ณ ห้องประชุม Thai PBS

๒.๓ กระบวนการศึกษาเชิงพื้นที่และการรับฟังความคิดเห็น โดยสำนักงาน กสม.

๒.๓.๑ การประชุมรับฟังข้อเท็จจริงกรณีคำร้องที่ ๑๐/๒๕๖๕ ร่วมกับผู้แทนชุมชนตำบลพวา เขาวงกต ขุนซ่อง แก่งหางแมว และสามพี่น้อง ส่วนราชการในจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดใหญ่ที่ ๖ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๒ (ศรีราชา) อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น และศูนย์ศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ ศาลากลางจังหวัดจันทบุรี

๒.๓.๒ การประชุมรับฟังข้อเท็จจริงจากกลุ่มภาคประชาสังคม ได้แก่ เครือข่ายเสียงคนเสียงช้าง สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศไทย (Wildlife Conservation Society: WSC Thailand) กลุ่มพินันนม และพยานบุคคล เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๕ ณ สำนักงาน กสม.

๒.๓.๓ การประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติฯ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมบัญชีกลาง สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง และเครือข่ายเสียงคนเสียงช้าง เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๕ ณ สำนักงาน กสม.

/๒.๓.๔ การประชุม ...

๒.๓.๔ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนบูรณาการข้างป่าภาคประชาชน (พื้นที่ป่าตะวันออก) ร่วมกับผู้แทนประชาชนที่ได้รับผลกระทบบริเวณป่ารอยต่อภาคตะวันออก ผู้นำชุมชน กลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออก กลุ่มเครือข่ายเสียงคนเสียงข้าง สถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง กรมอุทยานแห่งชาติฯ และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติในพื้นที่ ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

๒.๓.๕ การรับฟังข้อเท็จจริงจากอาสาสมัครหลักดันข้างป่าอำเภอภูหลวง สถาบันวิจัย สัตว์ป่าภูหลวงและผู้แทนชุมชน เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕ ณ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

๒.๓.๖ การรับฟังข้อเท็จจริงร่วมกับส่วนราชการจังหวัดเลย เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๕ ณ ศาลากลางจังหวัดเลย

๒.๓.๗ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการจัดการข้างป่าเชิงบูรณาการ ภาคตะวันตก: ขับเคลื่อนประชาชน ประสานรัฐ เพื่อจัดการข้างป่าอย่างยั่งยืน ร่วมกับส่วนราชการในพื้นที่ ภาคตะวันตก กรมอุทยานแห่งชาติฯ ผู้นำชุมชน ตัวแทนเครือข่ายเสียงคนเสียงข้าง สมาคมสัตววิทยาแห่ง ลอนดอน ประเทศไทย มูลนิธิ Freeland มูลนิธิสีบนาคะเสถียร กลุ่ม OURLAND Thailand และ สถาบันวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง ระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๐ กันยายน ๒๕๖๕ ณ เขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี

๒.๓.๘ การประชุมร่วม ๓ ฝ่าย ระดับจังหวัด ระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนจากองค์กรภาคประชาสังคม และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกรณีปัญหาข้างป่าพื้นที่ ป่าตะวันออก (จังหวัดระยอง ฉะเชิงเทรา จันทบุรี สระแก้ว และชลบุรี) เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๕ ณ ศาลากลางจังหวัดระยอง

๒.๓.๙ การประชุมร่วม ๓ ฝ่าย ระดับจังหวัด ระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนจากองค์กรภาคประชาสังคม และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกรณีปัญหาข้างป่าพื้นที่ป่า ภาคตะวันตก (จังหวัดตาก อุทัยธานี และกาญจนบุรี) เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๕ ณ ศาลากลาง จังหวัดกาญจนบุรี

๒.๓.๑๐ การประชุมหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาข้างป่าในต่างประเทศร่วมกับ ผู้แทนองค์กรสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย และนายพิเชฐ นุ่นโต นักวิจัยและผู้ประสานงาน เครือข่ายเสียงคนเสียงข้าง เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖ ณ สำนักงาน กสม.

๒.๓.๑๑ การเสวนา เรื่อง “แนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อการจัดการข้างป่า อย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน ภาคตะวันออก” โดยสมัชชาองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สมาคมนิวเดย์ (Ecoexist Society) สมาคมสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย เครือข่ายอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำประแสร์ - ระยอง องค์การบริหารส่วนตำบลชุมแสง และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ร่วมกับสำนักงาน กสม. เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๗ ณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง

๓. ข้อเท็จจริงจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและการรับฟังความคิดเห็น

๓.๑ เหตุการณ์ช้างป่าออกหากินนอกเขตป่าอนุรักษ์ใกล้แหล่งชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม มีความรุนแรงและผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน เป็นปัญหาต่อเนื่องมานานกว่า ๒๐ ปี โดยทวีความรุนแรงขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ เป็นต้นมา จากสถิติของกรมอุทยานแห่งชาติฯ มีช้างป่าอาศัยอยู่ในพื้นที่ ๑๖ กลุ่มป่า ๙๓ พื้นที่อนุรักษ์ รวม ๔,๐๑๓ - ๔,๔๒๒ ตัว โดยมีแหล่งที่อยู่อาศัยครอบคลุมบริเวณประมาณ ๕๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร^๑ ด้วยช้างป่าเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ มีพลังกำลังมาก สามารถเดินได้ไกลหลายสิบกิโลเมตร จึงทำให้เกิดความเสียหายได้เป็นวงกว้าง ระหว่างปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๓ พบว่า ช้างป่าออกหากินนอกเขตป่าอนุรักษ์ถึง ๑๙,๕๗๓ ครั้ง ทำให้ชาวบ้านบาดเจ็บ ๘๙ ราย เสียชีวิต ๗๙ ราย ทรัพย์สินถูกทำลาย ๓๖๔ ราย และพืชผลทางการเกษตรเสียหาย ๓,๔๗๙ ราย^๒ ทั้งนี้ กลุ่มป่าตะวันออกมีช้างป่าออกหากินนอกเขตป่ามากที่สุดถึง ๘,๙๙๗ ครั้ง รองลงมาคือ กลุ่มป่าแก่งกระจาน ๖,๔๘๐ ครั้ง กลุ่มป่าดงพญาเย็น - เขาใหญ่ ๒,๓๑๗ ครั้ง กลุ่มป่าตะวันตก ๔๖๔ ครั้ง และกลุ่มป่าภูเขียว - น้ำหนาว ๔๓๗ ครั้ง^๓ ช่วงเดือนที่มีความเสียหายเกิดขึ้นบ่อยที่สุด คือพฤศจิกายน รองลงมาคือมกราคม และธันวาคม ซึ่งตรงกับช่วงฤดูหนาวของประเทศไทย และช่วงเก็บเกี่ยวพืชเกษตรกลุ่มข้าว มันสำปะหลัง และข้าวโพด^๔ โดยชุมชนรอบแนวเขตกลุ่มป่าตะวันออกได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากช้างป่าไม่เพียงแต่ออกนอกพื้นที่อนุรักษ์เป็นครั้งคราวเท่านั้น แต่ยังย้ายมาอาศัยอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมและแหล่งชุมชน ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนหลายด้าน ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ผลกระทบทางตรงต่อร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน จากการปะทะกับช้างป่า และการอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตราย ได้แก่

(๑) กรณีเสียชีวิตและบาดเจ็บ กระทั่งต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง และกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๖ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงการมีชีวิตและมีความสุขกับการดำรงอยู่ของตน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ เพศ ศาสนา สัญชาติ หรือลักษณะอื่นใด เป็นอิสระจากการถูกกีดกันชีวิตโดยพลการ สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ปลอดภัย ปราศจากความหวาดกลัว และได้รับการปกป้องจากภัยอันตรายอันเป็นภัยคุกคามต่อชีวิตของบุคคลโดยตรง

(๒) กรณีทรัพย์สิน พืชผลทางการเกษตร และที่อยู่อาศัยถูกทำลาย กระทั่งต่อสิทธิในทรัพย์สิน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๓๗

/(๓) กรณี ...

^๑ จำนวนช้างป่าแยกรายกลุ่มป่า ปี ๒๕๖๖ ดูภาคผนวก ก.

^๒ สภาผู้แทนราษฎร. รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาและแก้ไขปัญหาช้างป่า ปี ๒๕๖๔. หน้า ๑๑๗ - ๑๒๐

^๓ เฟิ่งอ่าง. หน้า ๘๔

^๔ เครือข่ายเสียงคนเสียงช้าง (Human and Elephant Voices Network). “สถิติคนกับช้างบาดเจ็บและเสียชีวิต พ.ศ. ๒๕๖๔”, สืบค้นจาก <https://humanelephantvoices.org/elephant/thailand-human-elephant-conflict-2021/>, เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

(๓) กรณีเกิดความรู้สึกลัวหวาดกลัวและหวาดระแวง อารมณ์ไม่มั่นคง ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติ ใช้ชีวิตอย่างไม่เป็นสุขและพักผ่อนไม่เพียงพอจากการที่ต้องเฝ้าระวังช้างป่าทุกวัน และกรณีสภาพแวดล้อมไม่ปลอดภัย กระทบต่อสิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ สิทธิในความเป็นอยู่ที่ดีของตนเองและครอบครัว ตามข้อ ๑๑ และข้อ ๑๒ ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะคุ้มครองและส่งเสริมให้บุคคลใช้สิทธิมนุษยชนในทุกด้านของตน ซึ่งหากไม่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มนุษย์ย่อมไม่อาจเข้าถึงแม้แต่มาตรฐานขั้นต่ำของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^๕

๓.๑.๒ ผลกระทบสืบเนื่องจากกระบวนการจัดการปัญหา ได้แก่

(๑) การขาดการมีส่วนร่วมของบุคคลและชุมชนในการวางแผนหรือกำหนดรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ และการมีส่วนร่วมเข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติในฐานะหุ้นส่วนร่วมกับรัฐโดยตรงไม่ผ่านตัวแทนทางการเมือง ผู้นำชุมชน หรือท้องถิ่น กระทบต่อความบริสุทธิ์ของการใช้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง และการจัดการโรคทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติตามเจตจำนงของตนเอง ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๑ และสิทธิชุมชนตามมาตรา ๔๓ (๒) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ที่รับรองว่าบุคคลและชุมชนมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

(๒) การเยียวยาที่ล่าช้าและไม่เหมาะสมกับความเสียหาย และการเข้าไม่ถึงการเยียวยาจากการกำหนดหลักเกณฑ์ที่สัมพันธ์กับการมีสัญชาติไทย เอกสารสิทธิในที่ดิน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สงวนหวงห้าม ซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ เช่น สิทธิในที่ดินของผู้อยู่ที่ดินทับซ้อนกับที่สงวนหวงห้าม และสิทธิของผู้ไร้รัฐไร้สัญชาติในการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ เป็นต้น

๓.๒ จากการศึกษาพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มป่าตะวันออก^๖ กลุ่มป่าตะวันตก^๗ และอำเภอกงหรา จังหวัดเลย เห็นว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้ช้างป่าออกหากินในแหล่งชุมชนของแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ได้แก่

/๓.๒.๑ กลุ่มป่า ...

^๕ Special Rapporteur on human rights and the environment. "About human rights and the environment", สืบค้นจาก <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-environment/about-human-rights-and-environment>, เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๗.

^๖ ครอบคลุมพื้นที่ ๕ จังหวัด ได้แก่ ระยอง ฉะเชิงเทรา จันทบุรี สระแก้ว และชลบุรี ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง

^๗ ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดตาก อุทัยธานี และกาญจนบุรี ซึ่งมีอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่ารวม ๑๑ ป่า

๓.๒.๑ กลุ่มป่าตะวันออก ปัจจัยหลักคือความหนาแน่นของประชากรช้างเกิน ศักยภาพของพื้นที่รองรับของป่าอนุรักษ์ถึงสองเท่าตัว^๘ จำนวนช้างป่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่พื้นที่มีขนาดคงที่ รวมทั้งแหล่งอาหารและน้ำมีแนวโน้มลดลงจากการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศจากทุ่งหญ้าที่เป็นแหล่งอาหารไปเป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่รกทึบและสภาพภูมิอากาศแปรปรวน ยิ่งเป็นตัวเร่งให้ปัญหา มีความรุนแรง ทั้งนี้ แต่ละกลุ่มป่ามีขนาดพื้นที่อนุรักษ์และศักยภาพในการรองรับช้างป่าแตกต่างกัน^๙ จากการคาดการณ์โดยประเมินศักยภาพการรองรับช้างป่าของพื้นที่ต่าง ๆ ประกอบการคำนวณการเพิ่มขึ้นของประชากรช้างป่าที่อัตราร้อยละ ๔.๒ ต่อปี คาดว่าในปี ๒๕๗๒ เกือบทุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์จะมีจำนวนช้างป่าเกินศักยภาพในการรองรับเช่นเดียวกับกับกลุ่มป่าตะวันออก^{๑๐} หากไม่มีการควบคุม

๓.๒.๒ กลุ่มป่าตะวันตก ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศที่มีเนื้อที่ประมาณ ๑๘,๒๘๒ ตารางกิโลเมตร และมีช้างป่าถึง ๘๗๐ - ๑,๐๔๔ ตัว โดยมีชาวบ้านหลายชุมชนอาศัยอยู่ทั้งตามแนวขอบและในพื้นที่อนุรักษ์ ปัจจัยหลักคือการจัดทำโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ การสร้างเขื่อน การสร้างถนน และการวางแผนใช้ประโยชน์ที่ดินทำให้พื้นที่ป่าถูกตัดขาด มีผลกระทบต่อเส้นทางการเคลื่อนที่ของช้างป่าและสัตว์ป่า

๓.๒.๓ อ่างทองหลวง จังหวัดเลย ซึ่งอยู่ในกลุ่มป่าภูเขียว - น้ำหนาว ปัจจัยหลักคือการถูกตัดขาดโดยพืชอาหารของช้างป่า แม้ในพื้นที่อนุรักษ์มีความหนาแน่นของประชากรช้างป่าไม่มาก และยังมีแหล่งอาหารและน้ำตามธรรมชาติเพียงพอ แต่พบว่าเริ่มประสบปัญหาในปี ๒๕๕๙ เนื่องจากการเปลี่ยนวิถีเกษตรมาปลูกอ้อยเพื่อส่งขายโรงงานน้ำตาลทราย และการปลูกพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ เพื่อส่งขายโรงงานอุตสาหกรรม ช้างป่าจึงถูกตัดขาดให้ออกนอกเขตอนุรักษ์และหากินตามแนวแปลงเกษตรที่มีความหวานและสะดวกในการกินมากกว่าอาหารตามธรรมชาติ

๓.๓ ในระยะแรกจนถึงปี ๒๕๖๕ แต่ละพื้นที่มีจุดเริ่มต้นของปัญหาและขนาดความรุนแรงที่ต่างกัน ประกอบกับสภาพสังคม สภาพแวดล้อม ความตื่นตัวของทุกภาคส่วน และข้อจำกัดที่ต่างกัน ทำให้การตอบสนองต่อปัญหาและการจัดการวิกฤตของแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะที่ต่างกันด้วย ดังนี้

๓.๓.๑ กลุ่มป่าตะวันออก

(๑) เริ่มแรกการเฝ้าระวังและผลักดันช้างป่าใช้แรงงานมนุษย์เป็นหลัก เจ้าหน้าที่รัฐที่ทำหน้าที่โดยตรงในการเฝ้าระวังมีไม่เพียงพอ ชาวบ้านและชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อปกป้องพื้นที่และทรัพย์สินของตนเอง โดยตั้งชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านหรืออาสาสมัครขึ้น เพื่อร่วมกันเฝ้าระวังและผลักดันช้างป่าในชุมชนโดยไม่มีสวัสดิการและ

/คำตอบแทน ...

^๘ มีพื้นที่อนุรักษ์ประมาณ ๒,๔๕๓ ตารางกิโลเมตร รองรับช้างป่าได้ ๓๑๓ ตัว แต่ปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๗) มีช้างป่าถึง ๕๙๒ ตัว

^๙ ศักยภาพในการรองรับช้างป่าของแต่ละพื้นที่ ดูภาคผนวก ข.

^{๑๐} อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๒

ค่าตอบแทน สร้างกลไกของแต่ละพื้นที่ในการทำงานร่วมกับอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ท้องถิ่น เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติฯ และเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความพร้อม ต่อมาในช่วงปี ๒๕๖๕ มีการใช้เทคโนโลยีและระบบเตือนภัยเข้ามาช่วยมากขึ้น และมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานของรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาโดยการสร้างรั้วกันช้าง คุ้งกันช้าง ฟันฟูแหล่งน้ำและแหล่งอาหารสัตว์ป่าอย่างต่อเนื่อง^{๑๑} มีการประสานความร่วมมือของภาครัฐและท้องถิ่นเพื่อหาแหล่งเงินเยียวยาเพิ่มเติมจากเงินช่วยเหลือตามระเบียบกระทรวงการคลัง ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชน มูลนิธิ กองทุน สมาคมและแหล่งต่าง ๆ^{๑๒} การระดมทุนเองของชุมชน เช่น การทอดผ้าป่า การจัดตั้งกองทุนของแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

(๒) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีปัญหารุนแรงมากที่สุด และเป็นพื้นที่ที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่ต้องลงทุนสูง เช่น ทุเรียนและยางพารา ความเสียหายจึงมีมูลค่าสูง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐค่อนข้างตึงเครียด จากข้อติดขัดทั้งด้านหลักเกณฑ์การเยียวยาไม่ครอบคลุม และเงินช่วยเหลือมีอัตราที่ต่ำ ไม่มีภาคประชาสังคมหลายกลุ่มขับเคลื่อนด้านการอนุรักษ์มาอย่างยาวนาน เหมือนกลุ่มป่าตะวันตก ตลอดจนในช่วงแรก ปัญหาความเสียหายจากช้างป่ายังไม่ได้ถูกหยิบยกเป็นวาระแห่งชาติ การเสี่ยงภัยจากช้างป่าถูกมองไม่ต่างจากภัยธรรมชาติทั่วไป ภาครัฐมีทัศนคติปฏิเสธความรับผิดชอบโดยเทียบเคียงหลักการเรื่องความรับผิดชอบทางละเมิด ว่ามีหน้าที่เพียงคุ้มครองช้างป่าตามกฎหมายเท่านั้นแต่ไม่ได้เป็นเจ้าของ จึงไม่มีหน้าที่ต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ใด แต่หากชาวบ้านต้องต่อสู้เพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของตนเองจนเป็นผลให้ช้างบาดเจ็บหรือเสียชีวิต จะมีความผิดและอาจต้องรับโทษทางอาญาเนื่องจากทำอันตรายสัตว์ป่าคุ้มครอง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของทัศนคติเชิงลบของชาวบ้านต่อการจัดการของภาครัฐส่วนกลาง โดยเฉพาะกับกรมอุทยานแห่งชาติฯ

/(๓) เมื่อการ ...

^{๑๑} การดำเนินการของกรมอุทยานแห่งชาติฯ

๑. ร่วมมือกับมูลนิธิป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดภาคตะวันออก และโครงการพัชรสุธาชานูรักษ์ สร้างแนวป้องกันเป็นแนวรั้วและคันคูที่ขุดขึ้นเพื่อป้องกันช้างป่าตามแนวพื้นที่ป่าและชุมชน บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน พยายามเพิ่มถิ่นที่อยู่อาศัยและปรับปรุงทุ่งหญ้าอันเป็นแหล่งหากินของสัตว์ป่า ด้วยการไถพรวนแหล่งนิเวศเดิมและหว่านเมล็ดหญ้า ๒ ชนิด ได้แก่ หญ้ารูซี่ และหญ้าพลีแคทูลัม สร้างโป่งเทียมเพื่อเสริมแร่ธาตุอาหารสัตว์ป่า

๒. ร่วมมือกับกรมทรัพยากรน้ำดำเนินการปรับปรุงแหล่งน้ำ ๙ แห่ง รวมความจุ ๑๔๓,๗๐๐ ลูกบาศก์เมตร

๓. ร่วมมือกับกรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน กรมชลประทาน โดยได้รับการสนับสนุนจากบริษัทเอกชนหลายราย ดำเนินงานตามแนวทางการจัดการพื้นที่ชุมชน โดยให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน การปรับเปลี่ยนอาชีพและพัฒนาอาชีพ รวมไปถึงการจัดการพื้นที่แนวกันชนและจุดพักช้าง และการติดตั้งระบบแจ้งเตือนช้างป่าล่วงหน้า

^{๑๒} เช่น ในจังหวัดจันทบุรี มีการประสานเงินกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัย สำนักนายกรัฐมนตรี เงินมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ประจำจังหวัดจันทบุรีของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองทุนคนรัก(ษ์)ช้างเขาสอยดาว กองทุนช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้ที่ประสบภัยจากช้างป่าอำเภอแก่งหางแมว กองทุนอาสาเผ่าระวังช้างป่าและช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากช้างป่า อำเภอเขาฉิมชุก มูลนิธิป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด การยางแห่งประเทศไทย เป็นต้น

(๓) เมื่อการเฝ้าระวังและผลักดันข้างป่าต้องทำตลอดเวลาและกลายเป็นกิจวัตรประจำวันของชาวบ้านที่ต้องลงแรงและปะทะกับข้างป่า ชุมชนยังมีทัศนคติเชิงลบเพิ่มขึ้นกับคำกล่าวว่รัฐจะแก้ไขปัญหาก็คนกับข้างอยู่ร่วมกันได้ โดยเน้นการปกป้องที่ตัวข้างตามหน้าที่และอำนาจ มากกว่าคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ยิ่งเพิ่มความหวาดกลัว ความเครียด และความเหนื่อยล้าสะสมให้กับชาวบ้าน รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาที่ล่าช้าในระยะที่ปัญหาลุกลาม ความไม่ต่อเนื่องของงบประมาณเพื่อสร้างหรือปรับปรุงสิ่งก่อสร้างที่ป้องกันและเฝ้าระวังข้างป่า และหน่วยงานในพื้นที่ยังไม่สามารถตอบคำถามได้ชัดเจนเกี่ยวกับแผนและระยะเวลาการดำเนินการอย่างเป็นทางการ จึงเพิ่มความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

(๔) นอกจากนั้น กลุ่มป่าตะวันออกหลายพื้นที่ไม่มีกลไกประสานความร่วมมือ อำนาจในการจัดการพื้นที่และข้างป่าจึงผูกขาดกับกรมอุทยานแห่งชาติฯ ซึ่งกลไกเดิมที่มีอยู่ไม่ยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับความแตกต่างหลากหลายของพื้นที่ ชาวบ้านและภาคประชาสังคมมุ่งหมายจะแก้ไขปัญหาในเชิงรุกโดยการเข้าสำรวจและจัดการพื้นที่อนุรักษ์ แต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐมากนัก จึงตั้งเครือข่ายภาคประชาชนขึ้นเพื่อขับเคลื่อนและเรียกร้องให้ภาครัฐแก้ไขปัญหา เปิดเผยข้อมูลจำนวนข้างป่า เร่งรัดการสร้างสิ่งกีดขวาง หลักเกณฑ์การเยียวยาที่เหมาะสมกับความเสียหาย รวมถึงการเคลื่อนย้ายข้างป่าออกจากชุมชนและการควบคุมประชากรข้างป่า ต่อมาความขัดแย้งเหล่านี้เริ่มคลี่คลายเมื่อมีการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนระหว่างกันขึ้น

๓.๓.๒ กลุ่มป่าตะวันตก

(๑) การเฝ้าระวังและประสานงานร่วมกันในการหาแหล่งเงินเยียวยาคล้ายคลึงกับกลุ่มป่าตะวันออก ทั้งนี้ ความถี่และความรุนแรงของปัญหาอาจไม่มากเท่ากลุ่มป่าตะวันออก ภาพรวมการดำเนินการเป็นไปอย่างมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ประชาชน และภาคประชาสังคมจึงค่อนข้างเป็นไปในเชิงบวก เนื่องจากเป็นพื้นที่อนุรักษ์ขนาดใหญ่ที่หลายภาคส่วนให้ความสนใจยาวนาน ภาคประชาสังคมร่วมส่งอาสาสมัครในการเฝ้าระวังลงพื้นที่ สำรวจความเสียหายและร่วมติดตามสถานการณ์ปัญหากับภาครัฐและชุมชน มีการแต่งตั้งคณะทำงานในพื้นที่ จัดทำแบบจำลองเพื่อประเมินภัยคุกคามจากข้างป่าทั้งภายในและภายนอกพื้นที่คุ้มครองสัตว์ป่า รวมถึงสร้างเครื่องกีดขวางไม่ให้ข้างป่าเข้ามาในชุมชน สร้างแหล่งน้ำ แหล่งอาหารข้างป่าในพื้นที่อนุรักษ์ สร้างระบบแจ้งเตือนและเฝ้าระวังโดยใช้เทคโนโลยี

(๒) ส่วนสำคัญของกลุ่มป่าตะวันตกคือ มีกลไกในการทำงานร่วมกันผ่านคณะกรรมการข้างระดับจังหวัดที่ตั้งขึ้นในจังหวัดกาญจนบุรีมากกว่า ๑๐ ปี โดยมีคณะทำงานย่อยช่วยวางยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แก่ การวางแผน องค์ความรู้ นวัตกรรม กองทุน และการแก้ปัญหา ซึ่งมีการประชุมเพื่อกำหนดแผนร่วมกัน เสนอแผน และยื่นของบประมาณ การทำงานของคณะกรรมการมีผลทางอ้อมทำให้กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีความชัดเจนในการขับเคลื่อน และเปิดพื้นที่ให้แสดงความเห็นมากขึ้น เพื่อช่วยให้นโยบายสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

/ (๓) นอกจากนั้น ...

(๓) นอกจากนั้น การมีองค์กรภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนด้านการอนุรักษ์ นักวิชาการและนักวิจัยช่วยประสานระหว่างชาวบ้าน ชุมชน และภาครัฐ ทำให้เกิดการศึกษาระหว่างกันและกัน เพื่อหาแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหา เช่น

(๓.๑) การศึกษาวิจัยปรับเปลี่ยนการปลูกพืชให้เป็นพืชที่ทนต่อการถูกทำลายและไม่เป็นอาหารของช้าง พบว่าเป็นวิธีหนึ่งในการป้องกันการบุกรุกของช้างป่าได้เป็นอย่างดี ผลจากการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชทำให้ช้างป่าไม่ปักหลักอาศัยอยู่ในแหล่งชุมชน พืชผลทางการเกษตรที่เหลือไม่ได้รับความเสียหายจากช้างป่าสามารถนำไปขายได้ และไม่ต้องผลัดดันเผ่าระวังช้างป่ามากนัก^{๓๓} สามารถพัฒนาไปถึงการตั้งกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์สร้างรายได้และนำเงินมาช่วยเยียวยาคนในชุมชน รวมถึงตั้งกองทุนในการเยียวยาความเสียหายจากช้างป่า

(๓.๒) การศึกษาวิจัยการเผ่าระวังและผลัดดันช้างป่าโดยใช้เครื่องมือที่ไม่สัมพันธ์กับมนุษย์ (ไม่ต้องใช้แรงงานมนุษย์) พบว่าเดิมการเผ่าระวังและผลัดดันช้างป่าจะต้องใช้แรงงานคนตลอด ๒๔ ชั่วโมง และเจ้าหน้าที่มีจำนวนไม่เพียงพอ จึงต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมผลัดดัน แต่ชาวบ้านมีงานประจำต้องประกอบอาชีพในเวลากลางวัน เมื่อต้องร่วมเผ่าระวังและผลัดดันช้างป่าในเวลากลางคืน ทำให้พักผ่อนไม่เพียงพอ ส่งผลต่ออารมณ์ สุขภาพกาย สุขภาพจิต และคุณภาพชีวิต ด้านอื่น ๆ ตลอดจนมีความตึงเครียดระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ การวิจัยได้ข้อสรุปว่า เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์ไล่ช้างที่ไม่สัมพันธ์กับมนุษย์ สามารถลดความรุนแรงเมื่อเกิดการปะทะและลดความดุร้ายของช้างป่าได้มากกว่าการขับไล่ด้วยกายภาพ^{๓๔}

๓.๓.๓ พื้นที่อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย

(๑) การจัดการในพื้นที่แตกต่างจาก ๒ พื้นที่แรก เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ใช่กลุ่มอาสาสมัครยังไม่เด่นชัด โดยกลุ่มอาสาสมัครที่ตั้งขึ้นโดยภาคประชาชนซึ่งทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทนมีบทบาทมากในการเผ่าระวังช้างป่า เช่น ระดมทุนกันเองเพื่อซื้อวิทยุสื่อสาร อุปกรณ์ป้องกัน และน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับยานพาหนะ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเลยและนายอำเภอภูหลวง ให้เงินสนับสนุนเป็นครั้งคราว อาสาสมัครใช้การลงมือปฏิบัติและศึกษาเส้นทางการเดินของช้างป่าและวิธีการไล่ช้างป่าด้วยตนเอง เริ่มผลัดดันช้างป่าโดยรถไถและรถคิบบ้อย ต่อมาในปี ๒๕๖๑ พัฒนามาเป็นการสร้างรั้วไฟฟ้าและรั้วรังผึ้งรวมถึงการเพิ่มจุดส่องสว่าง โดยการสนับสนุนจากภาครัฐ ในช่วงปี ๒๕๖๒ จึงมีการอบรมให้ความรู้กับชุดเผ่าระวังช้างป่า และในปี ๒๕๖๓ กลุ่มอาสาสมัครระดมทุนเพื่อทำประกันภัยให้กับสมาชิกผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จริงต่อเนื่องมาแล้วอย่างน้อย ๑ ปี มีความรู้เรื่องช้างป่า และไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง เบี้ยประกันรายละ ๑,๒๕๐ บาทต่อปี ซึ่งหากอาสาสมัครบาดเจ็บหรือเสียชีวิต

/จะได้รับ...

^{๓๓} ตัวอย่างโครงการวิจัยปรับเปลี่ยนการปลูกพืช ดูภาคผนวก ค.

^{๓๔} สรุปการวิจัยการเผ่าระวังและผลัดดันช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ ดูภาคผนวก ง.

จะได้รับเงินจากประกันภัยเป็นค่ารักษาพยาบาล ๑๐,๐๐๐ บาท เงินชดเชยกรณีเสียชีวิต ๔๐๐,๐๐๐ บาท โดยในปี ๒๕๖๕ มีอาสาสมัครทำประกันภัยแล้ว ๔๙ ราย จากจำนวนอาสาสมัครทั้งสิ้น ๘๑ ราย

(๒) การจัดการข้างป่าได้รับการผลักดันจากผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ซึ่งมีอำนาจสั่งการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดเพื่อบูรณาการการแก้ไขปัญหา ร่วมกับสถาบันวิจัยสัตว์ป่า ภูหลวงที่ศึกษาเส้นทางเดินของข้างป่า สนับสนุนให้ลดการปลูกอ้อยกลับไปปลูกพืชดั้งเดิม ได้แก่ มะขามหวาน ฝ้าย รวมถึงปลูกผักหวาน มะขาม และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาแปรรูปได้และลดการดึงดูดข้างป่า ผสมผสานการเลี้ยงผึ้ง ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร และสามารถทำเป็นรั้วรังผึ้ง ซึ่งเป็นต้นแบบในการป้องกันข้างในระดับครัวเรือนเหมาะกับพื้นที่ขนาดเล็ก

๓.๔ ปัญหาที่ทั้ง ๓ พื้นที่เป้าหมายต้องการให้แก้ไขมากที่สุดคือ ความปลอดภัยในการดำรงชีวิต รองลงมาคือ การเยียวยาที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์เฉพาะและไม่ครอบคลุม โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการข้างป่าจากภาคประชาชนและภาคประชาสังคมว่า แผนการจัดการข้างป่าควรมุ่งเน้นในเรื่องต่อไปนี้^{๑๕}

๓.๔.๑ การสร้างกลไกเพื่อการประสานความร่วมมือในการจัดการข้างป่า โดยให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดการ

๓.๔.๒ การสนับสนุนการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้เครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ และการสนับสนุนงบประมาณในการเฝ้าระวังข้างป่าแก่อาสาสมัครและชุมชน

๓.๔.๓ การปรับปรุงสิ่งกีดขวาง การเคลื่อนย้ายข้างป่าออกจากชุมชน และการควบคุมจำนวนประชากรข้างป่า

๓.๔.๔ การปรับปรุงหลักเกณฑ์การเยียวยาที่เหมาะสมกับความเสียหาย

๓.๔.๕ การสนับสนุนตลาดสำหรับพืชหรืออาชีพทางเลือก

๓.๕ การดำเนินการของภาครัฐในระดับชาติ

๓.๕.๑ ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๓ กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้จัดทำแผนการจัดการข้างป่าระดับกลุ่มป่าทั้ง ๑๓ กลุ่ม สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๗๒ ต่อมาช่วงปลายปี ๒๕๖๕ ปัญหาข้างป่าถูกหยิบยกขึ้นเป็นวาระแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ ๒๗๐/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ แต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการข้าง ซึ่งได้กำหนดกรอบมาตรการแก้ไขปัญหข้างป่า ๖ ด้าน^{๑๖} ได้แก่ (๑) การจัดการและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของข้างป่า (๒) การจัดหาแนวป้องกันข้างป่า โดยปรับปรุงรูปแบบคูกันข้างในป่าตะวันออกเป็นแบบดาดคอนกรีตเพื่อเพิ่มความแข็งแรง (๓) การกำหนดเป้าหมายจัดตั้งและสนับสนุนเครือข่ายเฝ้าระวังข้างป่าและสัตว์ป่าออกนอกพื้นที่ (๔) การเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ (๕) การเคลื่อนย้ายข้างป่าที่มีปัญหาไปอยู่ในพื้นที่

/ที่จัดเตรียม ...

^{๑๕} สรุปข้อเสนอแนะภาคประชาชนและภาคประชาสังคมแยกเป็นรายพื้นที่ ดูภาคผนวก จ.

^{๑๖} คณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการข้างและมาตรการการแก้ไขปัญหข้างป่า ดูภาคผนวก ฉ.

ที่จัดเตรียมไว้ที่จะสะดวกต่อการบริหารจัดการ และ (๖) การควบคุมประชากรช้างป่าด้วยวัคซีนคุมกำเนิด ทั้งนี้ กรอบมาตรการดังกล่าวพัฒนาจากแผนการจัดการช้างป่าเดิมที่ยังไม่มีมาตรการควบคุมประชากรช้างป่าและการจัดทำหลักเกณฑ์การเยียวยาอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การประสานความร่วมมือกับท้องถิ่น ชุมชน และภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมในรูปแบบการจัดการร่วมกันไม่ได้อยู่ในมาตรการหลัก

๓.๕.๒ ปี ๒๕๖๗ ปัญหาอำนาจจัดการพื้นที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในเขตที่ทับซ้อนกับพื้นที่อนุรักษ์ได้รับการแก้ไข โดยคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (ก.ก.ถ.) ได้มีประกาศ เรื่อง กำหนดกิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์ของ ประชาชนในท้องถิ่นให้เป็นหน้าที่และอำนาจของ อปท. : ด้านการแก้ไขปัญหาสัตว์ป่าที่ก่อให้เกิด ผลกระทบหรือสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชน ลงวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๗ ให้ อปท. มีหน้าที่และ อำนาจในการแก้ไขปัญหา และให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ประสานงาน และมีส่วนร่วมกับการม ออุทยานแห่งชาติฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่อยู่ภายในเขตความรับผิดชอบของ อปท. นั้น เพื่อการคุ้มครอง การบำบัดเยียวยา และการป้องกันและแก้ไขอันตรายที่เกิดหรืออาจจะ เกิดแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เกิดจากสัตว์ป่า^{๑๗} เพื่อความ คล่องตัวและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ได้มากขึ้น ต่อมากระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้มีประกาศลงวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๗ แต่งตั้งข้าราชการและพนักงานของ อปท. เป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแล้ว

๓.๕.๓ การสนับสนุนและพัฒนาอาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าภาคประชาชน

(๑) ด้านงบประมาณ เดิมอาสาสมัครเป็นกลุ่มที่ประชาชนในพื้นที่ตั้งขึ้นเอง ในปี ๒๕๖๖ กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้จัดตั้ง “เครือข่ายเฝ้าระวังช้างป่าและสัตว์ป่าออกนอกพื้นที่ อนุรักษ์” และให้เงินอุดหนุนเครือข่ายละ ๕๐,๐๐๐ บาท^{๑๘} เป็นค่าใช้จ่ายในการผลักดันช้างป่า รวมถึง ให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่กับเจ้าหน้าที่ป่าอนุรักษ์ในการผลักดันช้างป่า โดยถือว่าเป็น เจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าซึ่งจะได้รับเงินช่วยเหลือพิเศษกรณีบาดเจ็บหรือเสียชีวิต^{๑๙}

/(๒) ด้านการ ...

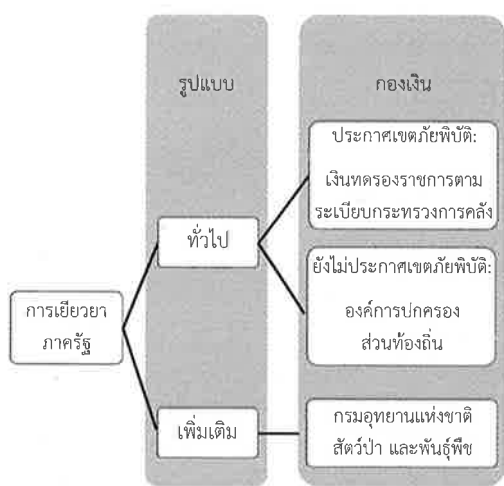
^{๑๗} กำหนดกิจกรรมที่ อปท. สามารถดำเนินการได้มีทั้งด้านการจัดทำแผนงานหรือโครงการในการแก้ไขปัญหา การจัด ให้มีการรวบรวมข้อมูลและติดตามสถานการณ์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ และประสานงานการแก้ไขปัญหาและการให้ความ ช่วยเหลือด้านต่าง ๆ การจัดให้มีระบบแจ้งเตือนและการเฝ้าระวัง การจัดให้มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์ควบคุมสัตว์ป่า การสนับสนุน เครือข่าย การช่วยเหลือสัตว์ป่า การดูแลและปรับปรุงพื้นที่แหล่งอาหาร รวมถึงการส่งเสริมและจัดให้มีแหล่งอาหารตาม ความเหมาะสม

^{๑๘} กรมอุทยานแห่งชาติฯ กำหนดเป้าหมายจัดตั้งและสนับสนุนเครือข่ายรอบพื้นที่อนุรักษ์ที่พบการกระจายของช้างป่า จำนวน ๓๔๒ เครือข่าย ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ ได้สนับสนุนไปแล้ว ๒๑๔ เครือข่าย

^{๑๙} ตามหลักเกณฑ์วิธีการจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๖๖ และ ระเบียบมูลนิธิผู้พิทักษ์ป่าและรักษาทะเล ว่าด้วยหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือผู้พิทักษ์ป่าและรักษาทะเล พ.ศ. ๒๕๖๕

(๒) ด้านการฝึกอบรม กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้จัดทำโครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเรื่องภัยช้างป่า ร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติฯ รวมทั้งการจัดฝึกอบรมให้ชุมชนที่พร้อมจัดตั้งเครือข่ายในพื้นที่ และการใช้อุปพร. ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการเผชิญเหตุกับช้างป่า ซึ่งสามารถเบี่ยงเบี่ยงและค่าใช้จ่ายของอาสาสมัครป้องกันภัยได้ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเบิกค่าใช้จ่ายให้แก่อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๐ ตามอัตราที่กำหนดโดยคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ

๓.๕.๔ การพัฒนาหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ จากเดิมภาครัฐมีการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยพิจารณาช้างป่าเป็นสาธารณภัยประเภทหนึ่ง ต่อมาในปี ๒๕๖๖ กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้พัฒนาหลักเกณฑ์การเยียวยาเฉพาะสำหรับผู้ได้รับความเสียหายจากช้างป่า (รวมถึงกระทิง) ในปัจจุบันจึงมีการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ๒ รูปแบบ ผ่านเงิน ๓ กอง ดังนี้

(๑) การเยียวยาทั่วไป ช่วยเหลือกรณีเกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย บ้านเรือน และพืชผลทางการเกษตร แบ่งเป็น ๒ กรณี คือ

(๑.๑) กรณีประกาศให้พื้นที่นั้นเป็นเขตภัยพิบัติจากช้างป่าให้ใช้ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นการช่วยเหลือในรูปแบบการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของผู้ประสบภัยพิบัติ โดยไม่ได้มุ่งหมายที่จะชดเชยความเสียหาย^{๒๐}

ในพื้นที่ที่คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติจังหวัดร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นชอบและประกาศเป็นเขตภัยพิบัติฉุกเฉิน^{๒๑} มุ่งหมายแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในระหว่างรอรับเงินช่วยเหลือจากงบประมาณรายจ่ายประจำปี ซึ่งอัตราการเบิกจ่ายเป็นการวางหลักเกณฑ์กลางในการเบิกจ่ายให้กับภัยทุกประเภทภายใต้วงเงินงบประมาณ ๒๐ ล้านบาท ดังนั้น อัตราที่ระบุไว้จึงต่ำมากเมื่อเทียบกับความเสียหายที่แท้จริง เช่น กรณีเสียชีวิต กำหนดค่าช่วยเหลือจัดการศพ รายละไม่เกิน ๒๘,๗๐๐ บาท /และในกรณี ...

^{๒๐} ข้อ ๑๖ การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติตามระเบียบนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวางหลักเกณฑ์สำหรับส่วนราชการในการดำเนินการช่วยเหลือโดยเร่งด่วนตามความจำเป็นและเหมาะสมเมื่อเกิดภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินขึ้นในท้องที่หนึ่งท้องใด โดยมุ่งหมายที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของผู้ประสบภัยพิบัติ แต่ไม่ได้มุ่งหมายที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้ใด

^{๒๑} ภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินจะต้องเป็นพื้นที่ที่ช้างป่าได้สร้างความเสียหายต่อสาธารณะ ตั้งแต่พืชผลทางการเกษตร ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งเข้าข่ายเป็นสาธารณภัย ทั้งนี้ พื้นที่ที่ประกาศให้เป็นเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินกรณีภัยจากช้างป่า ได้แก่ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด และสระแก้ว โดยหลักเกณฑ์การเบิกจ่ายเงินช่วยเหลือแบ่งเป็น ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการดำรงชีพ ๒) ด้านสังคมสงเคราะห์ ๓) ด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ๔) ด้านการเกษตร ๕) ด้านบรรเทาสาธารณภัย และ ๖) ด้านการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย

และในกรณีผู้เสียชีวิตเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือเป็นผู้หารายได้เลี้ยงดูครอบครัว จะได้รับเงินช่วยเหลือ สงเคราะห์เพิ่มขึ้นเป็นรายครอบครัวละไม่เกิน ๒๙,๗๐๐ บาท และกรณีพิชผลทางการเกษตรเสียหายจะ ได้รับเงินช่วยเหลือกรณีพิชตายสิ้นเชิงมีอัตราแตกต่างกันตามชนิดพิช^{๒๒}

(๑.๒) กรณียังไม่ประกาศให้พื้นที่นั้นเป็นเขตภัยพิบัติจากข้างป่า อกพท. สามารถช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนได้ทันที โดยไม่ต้องรอให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ประกาศพื้นที่เป็นเขตสาธารณภัย ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือ ประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๖ การช่วยเหลืออาจให้เป็น สิ่งของหรือเงิน แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านสาธารณภัย ด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และ ด้านการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อ โดยเบิกจ่ายจากเงินของ อกพท. ซึ่งภัยจากข้างป่าถือว่าเป็นสาธารณภัย ประเภทหนึ่ง^{๒๓} ที่ต้องอ้างอิงอัตราเงินเยียวยาตามอัตราของระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินตรอง ราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒ เท่านั้น จึงมีข้อจำกัดและเป็นอัตรา ที่ไม่สอดคล้องกับความเสียหายที่แท้จริง

(๒) การเยียวยาเพิ่มเติม เฉพาะความเสียหายต่อชีวิตและร่างกาย โดยในปี ๒๕๖๖ กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้ออกระเบียบเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมที่ไม่เป็นการเบิกจ่ายซ้ำซ้อนกับการ ช่วยเหลือประชาชนตามระเบียบหรือหลักเกณฑ์อื่น ๆ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบได้รับเงินช่วยเหลือจาก หลายช่องทางมากขึ้น ดังนี้

(๒.๑) กรณีผู้ได้รับผลกระทบเป็นประชาชนทั่วไป จะได้รับการช่วยเหลือ ตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พิช ว่าด้วยการนำส่ง การเก็บรักษา และการใช้ จ่ายเงิน เพื่อการอนุรักษ์ พืชพันธุ์ และบำรุงรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพื่อการ อนุรักษ์สัตว์ป่าและรักษาไว้ซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยหรือแหล่งหากินของสัตว์ป่า หรือเพื่อการช่วยเหลือ เยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๖ และหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับ ผลกระทบจากข้างป่าหรือกระทิง พ.ศ. ๒๕๖๖^{๒๔} กำหนดอัตราเงินช่วยเหลือ กรณีบาดเจ็บทั่วไปไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ บาท ค่าขาดประโยชน์ในการทำมาหาได้ระหว่างพักรักษาตัวไม่เกิน ๒๐๐ บาทต่อวัน และกรณี เสียชีวิต ๑๐๐,๐๐๐ บาท เป็นต้น^{๒๕}

/(๒.๒) กรณี ...

^{๒๒} อัตราเงินช่วยเหลือตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณี ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒ ดูภาคผนวก ข.

^{๒๓} หลักเกณฑ์การช่วยเหลือประชาชนของ อกพท. กรณีภัยพิบัติ ดูภาคผนวก ข.

^{๒๔} ภายใต้เงื่อนไขว่า ผู้ได้รับผลกระทบจากข้างป่าหรือกระทิงได้ป้องกันดูแลตนเองอย่างวิญญูชนพึงกระทำ ไม่เป็น บุคคลที่มีพฤติกรรมที่ระบุน่ามีเจตนาเข้าไปทำร้ายข้างป่าหรือกระทิง หรือเข้าไปในพื้นที่ที่มีข้างป่า ไม่ฝ่าฝืนคำสั่งหรือขัดขวาง การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จนเป็นเหตุให้ถูกข้างป่าหรือกระทิงทำร้าย และไม่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของพระราชบัญญัติสงวนและ คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๒ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ หรือระเบียบและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

^{๒๕} อัตราเงินช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากข้างป่าหรือกระทิง พ.ศ. ๒๕๖๖ ดูภาคผนวก ฉ.

(๒.๒) กรณีผู้ได้รับผลกระทบเป็นเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่^{๒๖} และบุคคลที่ทำประโยชน์ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครอง ดูแลรักษาป่าและสัตว์ป่า กำหนดเงินช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์วิธีการจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๖๖ กรณีบาดเจ็บทั่วไปไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท กรณีเสียชีวิตเนื่องจากการปะทะต่อสู้ จากการปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ หรือลาดตระเวนหรือสัตว์ป่าทำร้าย ๕๐๐,๐๐๐ บาท^{๒๗} และกรณีเป็นเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติฯ รวมทั้งครอบครัวของผู้ปฏิบัติงานพิทักษ์ป่า บุคคล องค์กร กลุ่ม ชมรม สมาคม และอื่น ๆ ที่มีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะได้รับการเยียวยาตามระเบียบมูลนิธิผู้พิทักษ์ป่าและรักษาทะเล ว่าด้วยหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือผู้พิทักษ์ป่าและรักษาทะเล พ.ศ. ๒๕๖๕ กรณีปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่เสี่ยงภัยด้วย ในจำนวนไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท กรณีเสียชีวิต ไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท และกรณีบาดเจ็บสาหัส ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

๔. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

จากสถานการณ์ สาเหตุที่มาของปัญหา สภาพแวดล้อม สภาพสังคม และระบบนิเวศ รวมถึงระดับของการประสานความร่วมมือในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ปัจจัยเหล่านี้นำมาสู่ความต้องการของชุมชน วิธีการหรือเครื่องมือที่จะมีประสิทธิภาพของแต่ละพื้นที่ที่ต่างกัน จึงเห็นว่าแนวทาง การจัดการที่เหมาะสมต้องเป็นการจัดการแบบมีส่วนร่วมจากรากฐานขึ้นไปสู่ระดับนโยบาย โดยใช้ฐานของการจัดการเชิงพื้นที่เป็นตัวกำหนดนโยบายและทิศทางการจัดการในภาพรวม เพื่อให้การวางแผนจัดการข้างป่าสอดคล้องกับนิเวศวิทยาของชุมชน และสอดคล้องกับปัญหาที่มีสาเหตุและที่มาแตกต่างกัน โดยที่การสร้างพื้นที่ที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เพื่อกำหนดแผนและเป้าประสงค์ร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การปรับความเข้าใจระหว่างประชาชนในพื้นที่ของรัฐ จะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาวิธีการในการจัดการพื้นที่ชุมชนไปพร้อมกับการพัฒนาวิธีการจัดการข้างป่าที่ตอบสนองต่อชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในอนาคต ดังนี้

๔.๑ สร้างกลไกระดับพื้นที่เพื่อการจัดการแบบมีส่วนร่วมและแบ่งปันข้อมูล

(๑) ตั้งกลไกการจัดการระดับพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม เพื่อทำงานในด้านการวางแผน และกำหนดนโยบาย ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง ๓ ฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ และภาคประชาสังคม โดยการสื่อสารที่ดีและการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมระหว่างภาครัฐ ประชาชนในพื้นที่ และภาคประชาสังคม สามารถสะท้อนปัญหาและแนวคิดต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การวางแผนร่วมกันในการบูรณาการทำงาน

/ (๒) กลไก ...

^{๒๖} ได้แก่ พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ รวมถึงอาสาสมัครซึ่งหมายถึง อาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส) พนักงานจ้างเหมาบริการ อาสาสมัครเฝ้าระวังข้างป่าและสัตว์ป่านอกเขตพื้นที่อนุรักษ์

^{๒๗} อัตรารักษาเงินช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์วิธีการจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๖๖ คู่มือคณนวก ญ.

(๒) กลไกระดับพื้นที่ อาจเป็นกลไกระดับจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความสำคัญและเป็นผู้นำในการจัดการแก้ไขปัญหา การแก้ปัญหาจะมีการพัฒนาเครื่องมือที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากมีอำนาจสั่งการรวมทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดให้บูรณาการการแก้ไขปัญหาได้ อีกทั้งทำให้มีการเปิดพื้นที่พูดคุยกับทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ประชาชนในพื้นที่ ผู้บริหารท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคมและเครือข่ายต่าง ๆ ได้โดยง่าย อย่างไรก็ตาม กลไกอาจลดขนาดลงเป็นกลไกระดับอำเภอ หรือระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้ เพื่อความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ หรือเป็นกลไกที่ทำความตกลงร่วมระหว่างชุมชนกับกรมอุทยานแห่งชาติฯ ในการทำโครงการและการใช้งบประมาณร่วมกัน ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชน และทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ในปัจจุบันยังมีหลายจังหวัดที่ยังไม่มีกลไกรูปแบบดังกล่าว^{๒๘}

(๓) การสร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางการเคลื่อนที่ของช้างป่า สำหรับสื่อสารและกระจายข้อมูลแบบเป็นปัจจุบัน (real time) เพื่อให้ชาวบ้านและกลุ่มอาสาสมัครทราบข้อเท็จจริงและเตรียมตัวได้ทันต่อสถานการณ์ รวมทั้งสามารถสร้างความเข้าใจและแบ่งปันวิสัยทัศน์ร่วมกันได้

๔.๒ สนับสนุนต่อยอดการศึกษาวิจัยและสนับสนุนตลาดสำหรับพืชทางเลือก

โดยที่การจัดการความเสียหายจากช้างป่าเป็นพลวัตที่สามารถพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือในการจัดการที่มีประสิทธิภาพที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ได้ จึงต้องอาศัยการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้ได้เครื่องมือในการป้องกันช้างป่าที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

(๑) การวางแผนเพื่อจัดการเส้นทางเดินช้าง สำหรับผลักดันและสร้างสิ่งกีดขวาง เนื่องจากระบบการจัดการที่ไม่ได้ศึกษาพื้นที่เพียงพออาจทำให้เกิดความเสียหายมากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งการใช้ความรุนแรงในการเฝ้าระวังหรือผลักดันจะยิ่งทำให้ช้างป่ากระจายตัวออกไปเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น และกระตุ้นให้ช้างป่าเกรี้ยวกราด^{๒๙} นอกจากนี้ บริเวณที่เหมาะสมสำหรับสร้างสิ่งกีดขวาง แหล่งอาหาร และแหล่งน้ำมีความสำคัญมากซึ่งต้องเจาะจงเป็นรายพื้นที่^{๓๐} พฤติกรรมของช้างป่าโดยธรรมชาติที่สามารถปรับตัวเอาชนะอุปสรรค ข้ามหรือทำลายคูกันช้างและรั้วกันช้างได้ทุกรูปแบบ การวางแผนจัดการช้างป่า

/จึงต้อง ...

^{๒๘} สำนักงาน กสม. ได้มีหนังสือที่ สม ๐๙๐๒/ว ๔๗๘๕ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัด ๑๐ จังหวัด ประกอบด้วยระยอง จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว กาญจนบุรี และเพชรบุรี แจ้งสรุปการประชุมร่วมกันและขอความอนุเคราะห์ให้จัดตั้งคณะกรรมการช้างระดับจังหวัด เพื่อให้มีการวางแผนการจัดการช้างป่าโดยมีส่วนร่วมจากทั้งภาครัฐ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ และภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นแนวทางที่มาจากข้อเสนอแนะของภาคประชาชนและภาคีเครือข่าย โดยนอกจากจังหวัดกาญจนบุรีที่มีคณะกรรมการช้างระดับจังหวัดอยู่แล้ว มีเพียงจังหวัดระยอง ชลบุรี และนครนายก เท่านั้นที่ดำเนินการ

^{๒๙} กรณีศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางเดินช้าง คูภาคผนวก ก.

^{๓๐} บริเวณที่สร้างแหล่งน้ำแหล่งอาหารมีผลต่อเส้นทางเดินของช้างป่า การสร้างแหล่งอาหารหรือแหล่งน้ำในบริเวณที่ไม่เหมาะสม เช่น ใกล้แหล่งชุมชนเกินไป สามารถทำให้ช้างป่าและสัตว์ป่าอื่น ๆ ย้ายและเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมาใกล้แหล่งอาหารมากขึ้นได้

จึงต้องเข้าใจนิเวศวิทยาของพื้นที่ รูปแบบการออกหาอาหารของช้างป่าในพื้นที่ทับซ้อนระหว่างป่ากับชุมชน และพื้นที่ทับซ้อนระหว่าง ๒ ชุมชนขึ้นไป รวมถึงต้องทำความเข้าใจการจัดการช้างป่าในพื้นที่ชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อออกแบบการจัดการร่วมกันในชุมชนโดยมีเส้นทางเดินของช้างป่าเป็นฐาน

(๒) การพัฒนาเครื่องมือผลักดันช้างป่าที่ไม่สัมพันธ์กับมนุษย์ ที่สามารถลดอันตรายจากช้างป่าและความดุร้ายเมื่อต้องเผชิญหน้ากับคน รวมถึงทำให้ชาวบ้านมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นได้จากการพักผ่อนที่เพียงพอและไม่ต้องเผชิญกับอันตรายตลอดเวลา^{๑๑}

(๓) การสนับสนุนตลาดสำหรับพืชทางเลือก เนื่องจากการลดการปลูกพืชอาหารของช้างป่าเป็นวิธีหนึ่งในการป้องกันการบุกรุกได้เป็นอย่างดี^{๑๒} ปัจจุบันมีกลุ่มนักวิจัยเอกชนเป็นตัวกลางเชื่อมเกษตรกรกับตลาดเพื่อหาช่องทางการจำหน่าย แต่การเลือกประกอบอาชีพและเลือกชนิดของพืชที่ปลูกของประชาชนยังต้องคำนึงถึงมิติและปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประชาชนบางส่วนไม่พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนเนื่องจากมีหนี้สิน จึงยังปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่สร้างรายได้มากกว่า ดังนั้น การสนับสนุนชุมชนให้ปรับเปลี่ยนการปลูกพืชโดยอาศัยภาคเอกชนเพียงอย่างเดียวอาจไม่ยั่งยืน หากไม่มีภาครัฐเข้ามาเป็นกลไกช่วยเหลือในการหาตลาดและส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์การเกษตรเพื่อให้สามารถดำเนินต่อไปได้ในระยะยาว^{๑๓}

๔.๓ ปรับปรุงหลักเกณฑ์การเยียวยาพืชผลทางการเกษตรและการประกันภัย

(๑) ปัจจุบันยังไม่มีมาตรการแก้ไขหลักเกณฑ์และอัตราเงินเยียวยาพืชผลทางการเกษตร เนื่องจากความเสียหายต่อพืชผลทางการเกษตรจากช้างป่าแตกต่างจากภัยธรรมชาติอย่างอื่น การกินอาหารของช้างป่าเป็นแบบเดินไปกินไป ไม่ได้กินของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งทั้งในเวลาเดียวกัน การเยียวยาตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒ มีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นกรณีพืชตาย “โดยสิ้นเชิง” หากเป็นกรณีเสียหายแต่เพียง “บางส่วน” จะไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับการช่วยเหลือใด ๆ โดยที่การพิจารณาความเสียหายจะคิดเป็นรายครั้งต่อไร่ แม้ความเสียหายเกิดขึ้นหลายครั้ง แต่ก็ไม่สามารถรวมความเสียหายเพื่อขอรับค่าเสียหายในครั้งเดียวได้ เช่น ช้างกินต้นกล้วย แต่กล้วยสามารถแตกหน่อขึ้นมาใหม่ได้ อาจถูกตีความว่าไม่ใช่กรณีเสียหายโดยสิ้นเชิง จึงไม่อาจได้รับเงินช่วยเหลือ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ขอรับการช่วยเหลือต้องเป็นเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานเกษตรจังหวัด มีสัญชาติไทย และที่ดินนั้นต้องมีเอกสารสิทธิหรือมีสัญญาเช่าที่ดินทำกิน จึงอาจทำให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวและผู้มีที่ดินทำกินทับซ้อนกับพื้นที่อนุรักษ์ไม่ได้รับการเยียวยา ซึ่งจะต้องพัฒนาหลักเกณฑ์ให้ครอบคลุมต่อไป

(๒) เงินช่วยเหลือเยียวยาจากภาครัฐไม่เพียงพอ และเงินงบประมาณของรัฐมีจำกัด ทำให้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประเด็นการเยียวยาด้วยการทำประกันภัยให้ประชาชนในท้องถิ่นกรณีได้รับ

/ความเสียหาย ...

^{๑๑} อ้างแล้ว ดูเชิงอรรถที่ ๑๔

^{๑๒} อ้างแล้ว ดูเชิงอรรถที่ ๑๓

^{๑๓} จาก การแลกเปลี่ยนข้อมูลของภาคเอกชนและของกรมอุทยานแห่งชาติ ในวันช้างไทย เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๗ ณ ห้องประชุม Thai PBS

ความเสียหายจากช้างป่า รวมถึงทำประกันภัยที่ตัวช้างป่าที่ก่อความเสียหาย ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา แม้ปัจจุบันบางชุมชนจะมีศักยภาพสามารถจัดตั้งกองทุนเพื่อซื้อประกันภัยให้อาสาสมัครได้ เช่น อำเภอกุหลอง จังหวัดเลย เป็นต้น แต่ยังไม่แพร่หลาย รวมถึงกรณีการทำประกันภัยพืชผลทางการเกษตรและทรัพย์สิน อาจมีปัญหาในการคำนวณเบี้ยประกันและผลตอบแทนรวมทั้งการคำนวณความเสียหายที่ได้รับ ซึ่งจะต้องมีการหารือและพัฒนาต่อไปในอนาคต^{๓๔}

๔.๔ การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องและการติดตามประมวผล

(๑) ความต่อเนื่องของกิจกรรมและการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐเป็นส่วนที่สำคัญมาก หากไม่มีการสนับสนุนงบประมาณในปีใดปีหนึ่ง การดำเนินการต้องหยุดชะงัก ซึ่งในช่วงปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ หลายโครงการที่กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีแผนงาน เช่น การสร้างและซ่อมแซมสิ่งกีดขวางไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากไม่มีงบประมาณ เป็นต้น และเครื่องมือในการลดอันตรายจากช้างป่า เช่น รั้วรั้งผึ้ง การส่งเสริมอาชีพทางเลือก การปลูกพืชชนิดใหม่ การใช้เทคโนโลยีเฝ้าระวังและไล่ช้าง เป็นต้น ควรต้องพัฒนาและสนับสนุนงบประมาณโดยภาครัฐอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ไม่ใช่แต่เพียงการสนับสนุนเป็นครั้งคราวเท่านั้น

(๒) การติดตามประมวผลเป็นสิ่งสำคัญเช่นกันในการพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งนี้ ในปี ๒๕๖๗ กสม. ได้รับเสียงสะท้อนว่า การทำความเข้าใจกับชุมชนตามกรอบมาตรการของรัฐ ยังไม่พบว่าชาวบ้านได้รับความรู้เพิ่มเติมจากกรมอุทยานแห่งชาติฯ ตามที่กำหนดไว้ในแผน เมื่อถึงฤดูที่ช้างป่าคุกคามพื้นที่ ชาวบ้านยังคงใช้รูปแบบเดิมที่ถนัดในการขับไล่ช้างป่า ทำให้สถิติจำนวนช้างป่าตายกับคนเสียชีวิต ตั้งแต่ปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๖ ไม่ได้ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจุบันเมื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นแล้ว ควรเพิ่มกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเพื่อให้เข้าใจซึ่งกันและกัน เช่น ชาวบ้านบางกลุ่มยังมีความเห็นว่า การสร้างรั้วกันช้างป่ายังมีความจำเป็น แต่บางส่วนมีความเห็นต่าง ขณะที่เจ้าหน้าที่บางส่วนยังไม่มี ความเข้าใจในการทำงานกับชุมชนที่คนในชุมชนด้วยกันเองยังมีทัศนคติแตกต่างกัน ทำให้เกิดช่องว่างในการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชน ซึ่งอาจทำให้กลไกการมีส่วนร่วมและความร่วมมือในระดับจังหวัดหรือระดับพื้นที่ไม่สามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพได้

๕. ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๑๖/๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๗ จึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และมาตรการหรือแนวทางป้องกันและเยียวยาความเสียหาย ต่อคณะรัฐมนตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) ประกอบมาตรา ๓๓ และมาตรา ๔๒ ดังต่อไปนี้

/๕.๑ ข้อเสนอ ...

^{๓๔} กรณีศึกษาเกี่ยวกับการประกันภัย ตุลาการคนวก ฎ.

๕.๑ ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

๕.๑.๑ ให้กระทรวงมหาดไทยสั่งการให้จังหวัดที่ประสบภัยข้างป่า และยังมีมิ คณะกรรมการข้างป่าระดับจังหวัด แต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการข้างป่า โดยมีผู้ว่าราชการ จังหวัดเป็นประธาน กำหนดองค์ประกอบคณะกรรมการร่วมกันทั้ง ๓ ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนประชาชนจากชุมชนที่ได้รับผลกระทบ และตัวแทนจากภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนในพื้นที่นั้น ในสัดส่วนที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน และให้แต่ละอำเภอหรือท้องถิ่นที่ประสบภัยจากข้างป่าแต่งตั้ง คณะกรรมการระดับท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือให้แผนงานในระดับพื้นที่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยกำหนดให้คณะกรรมการระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์และขอบเขต ดำเนินการ ในเรื่องดังนี้

(๑) สนับสนุนการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ เช่น จำนวนประชากร เส้นทางเดิน และพฤติกรรมของข้างป่าในแต่ละบริเวณที่ประสบปัญหา ผลกระทบต่อชุมชน ปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ รวมถึงแผนการป้องกันข้างป่าและแนวทางแก้ไขปัญหาก็ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สำหรับแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

(๒) จัดทำแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือโครงการจัดการข้างป่า ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ และเส้นทางของข้างป่าในเขตพื้นที่ของตน เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการตามแผนงาน

(๓) ประเมินผลการจัดการข้างป่าประจำปี เพื่อพัฒนาเครื่องมือในการ จัดการปัญหา และเสนอแนะต่อคณะกรรมการระดับชาติกรณีเห็นว่า ควรดำเนินการอย่างไร เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาคือเชิงนโยบายภาพรวม

(๔) รับคำร้องและแสวงหาข้อเท็จจริงรวมทั้งประเมินความเสียหายเบื้องต้น เพื่อประสานความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบให้เข้าถึงการเยียวยา ทั้งตามกฎหมายและระเบียบของ ภาครัฐและการเยียวยาเพิ่มเติมจากกองทุนของภาครัฐและภาคเอกชน^{๓๕}

๕.๑.๒ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวทางการจัดการข้างป่า เพื่อติดตามและประเมินผล ระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ อาสาสมัครเฝ้าระวังข้างป่า และภาคประชาสังคม ในตำบลที่ได้รับผลกระทบอย่างน้อยทุก ๑๘๐ วัน

๕.๑.๓ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ร่วมกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเส้นทางเคลื่อนที่ของข้างป่าแบบเป็นปัจจุบันที่ผู้ใช้งานทั่วไป ได้แก่ เจ้าหน้าที่ ประชาชน และอาสาสมัคร สามารถลงทะเบียนเพื่อใช้ระบบในการตรวจสอบ เพิ่ม และ แบ่งปันข้อมูลของแต่ละพื้นที่ได้

/๕.๑.๔ ให้ ...

^{๓๕} ตัวอย่างแผนผังเกี่ยวกับขั้นตอนในการพิจารณาเยียวยา ดูภาคผนวก ฐ.

๕.๑.๔ ให้คณะรัฐมนตรีส่งแนวทางการจัดการช้างป่าตามข้อ ๔ ของข้อเสนอแนะฉบับนี้ ไปยังคณะกรรมการช้างอนุรักษ์และจัดการช้างระดับชาติเพื่อประโยชน์ในการกำหนดมาตรการบริหารจัดการช้างป่าในทางนโยบายต่อไป

๕.๒ มาตรการหรือแนวทางป้องกันและเยียวยาความเสียหาย

๕.๒.๑ ระยะเวลาเร่งด่วน ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหารือกันและทำความเข้าใจกลางในการปรับปรุงแก้ไขระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒ และหลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติปลีกย่อยเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตรแก่ผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ให้ครอบคลุมถึงกรณี “พืชตายหรือเสียหายจากสัตว์ป่า” ซึ่งต่างจากกรณี “พืชตายหรือเสียหายโดยสิ้นเชิง”

๕.๒.๒ ระยะสั้น ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมบัญชีกลาง ร่วมกับสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย สมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ศึกษาเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เฉพาะในการป้องกันและเยียวยา ตามประกาศคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่อง กำหนดกิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นให้เป็นหน้าที่และอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ด้านการแก้ไขปัญหาสัตว์ป่าที่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชน ลงวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๗ และด้านทรัพย์สินเสียหายและพืชผลทางการเกษตร ที่เหมาะสมกับลักษณะความเสียหายจากช้างป่าที่ไม่ได้เสียหายทั้งไรต่อครั้ง ให้แตกต่างจากภัยพิบัติทั่วไป และมีอัตราที่เหมาะสมกับราคาพืชผลชนิดนั้น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์
นางปรีดา คงแป้น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี
นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์
นางสาวปิติกาญจน์ สิทธิเดช
นายวสันต์ ภัยหลีกลี้
นางสาวสุภัทรา นาคะผิว

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ภาคผนวก

ข้อเสนอแนะ ที่ ๑๑๘-๑๒๑/๒๕๖๗ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๗
เรื่อง ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อบูรณาการจัดการ
ความเสียหายจากช้างป่าและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรม

หัวข้อ	หน้า
ก. จำนวนช้างป่าแยกรายกลุ่มป่า ปี ๒๕๖๖.....	๒
ข. ศักยภาพในการรองรับช้างป่าของแต่ละพื้นที่.....	๒
ค. ตัวอย่างโครงการวิจัยปรับเปลี่ยนการปลูกพืช.....	๓
ง. การวิจัยการเฝ้าระวังและผลักดันช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ.....	๓
จ. สรุปข้อเสนอแนะภาคประชาชนและภาคประชาสังคมแยกเป็นรายพื้นที่.....	๔
ฉ. คณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการช้างและมาตรการการแก้ไขปัญหาช้างป่า.....	๑๐
ช. อัตราเงินช่วยเหลือตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒.....	๑๒
ซ. หลักเกณฑ์การช่วยเหลือประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีภัยพิบัติ.....	๑๓
ฅ. อัตราเงินช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าหรือกระทิง พ.ศ. ๒๕๖๖.....	๑๔
ญ. อัตราเงินช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์วิธีการจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๖๖.....	๑๕
ฎ. กรณีศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางเดินช้าง.....	๑๖
ฏ. กรณีศึกษาเกี่ยวกับการประกันภัย.....	๑๖
ฐ. ตัวอย่างแผนผังเกี่ยวกับขั้นตอนในการพิจารณาเยียวยา.....	๑๗

ก. จำนวนช้างป่าแยกรายกลุ่มป่า ปี ๒๕๖๖

สถิติข้อมูลช้างป่า โดยศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า กรมอุทยานแห่งชาติฯ ระบุว่าประเทศไทยมีช้างป่าจำนวน รวม ๔,๐๑๓ - ๔,๔๒๒ ตัว แยกเป็นรายกลุ่มป่า ๑๖ กลุ่มป่า (๙๓ พื้นที่อนุรักษ์) ดังนี้

๑) กลุ่มป่าตะวันตก	จำนวน ๙๗๐ - ๑,๐๔๔ ตัว
๒) กลุ่มป่าภูเขียว - น้ำหนาว	จำนวน ๖๓๓ - ๖๓๘ ตัว
๓) กลุ่มป่าตะวันออก	จำนวน ๕๙๒ ตัว
๔) กลุ่มป่าแก่งกระจาน	จำนวน ๔๘๗ - ๖๐๐ ตัว
๕) กลุ่มป่าดงพญาเย็น - เขาใหญ่	จำนวน ๔๕๐ - ๕๖๐ ตัว
๖) กลุ่มป่าภูพาน	จำนวน ๔๘ - ๕๗ ตัว
๗) กลุ่มป่าพนมดงรัก - ผาแต้ม	จำนวน ๓๐ - ๓๕ ตัว
๘) กลุ่มป่าศรีลานนา - ชุนตาน	จำนวน ๔๑ ตัว
๙) กลุ่มป่าคลองแสง - เขาสก	จำนวน ๓๕๐ ตัว
๑๐) กลุ่มป่าเขาบรรทัด	จำนวน ๘๐ - ๑๐๐ ตัว
๑๑) กลุ่มป่าฮาลา - บาลา	จำนวน ๑๒๐ - ๑๔๕
๑๒) กลุ่มป่าลุ่มน้ำปาย - สาละวิน	จำนวน ๑๑ - ๑๔ ตัว
๑๓) กลุ่มป่าภูเมียง - ภูทอง	จำนวน ๑๐๐ - ๑๑๐ ตัว
๑๔) กลุ่มป่าแม่ปิง - อมก๋อย	จำนวน ๗๘ - ๘๕ ตัว
๑๕) กลุ่มป่าชุมพร	จำนวน ๒๖ - ๓๐ ตัว
๑๖) กลุ่มป่าดอยภูคา - แม่ยม	ไม่พบช้างป่า

ข. ศักยภาพในการรองรับช้างป่าของแต่ละพื้นที่

๕ อันดับแรกของกลุ่มป่าที่มีจำนวนช้างป่ามากที่สุด ได้แก่

ที่	ชื่อ	พื้นที่อนุรักษ์ ประมาณ (ตร.กม.)	ศักยภาพรองรับ ประมาณ (ตัว)	จำนวนช้างป่า ปี ๒๕๖๗ (ตัว)
๑	กลุ่มป่าตะวันตก	๑๘,๒๘๒	๒,๔๖๓	๙๗๐ - ๑,๐๔๔
๒	กลุ่มป่าภูเขียว - น้ำหนาว	๗,๖๗๕	๑,๑๑๙	๖๓๓ - ๖๓๘
๓	กลุ่มป่าดงพญาเย็น - เขาใหญ่	๖,๑๙๗	๘๘๔	๔๕๐ - ๕๖๐
๔	กลุ่มป่าแก่งกระจาน	๔,๘๓๘	๖๐๑	๔๘๗ - ๖๐๐
๕	กลุ่มป่าตะวันออก	๒,๔๕๓	๓๑๓	๕๙๒

/ค. ตัวอย่าง ...

ค. ตัวอย่างโครงการวิจัยปรับเปลี่ยนการปลูกพืช

ภาคเอกชนและกรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลในวันช้างไทย เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๗ ณ ห้องประชุม Thai PBS ดังนี้

๑. การปรับเปลี่ยนการปลูกพืชที่ช้างป่าไม่กิน เป็นวิธีหนึ่งในการป้องกันการบุกรุกของช้างป่า ได้เป็นอย่างดี กรณีตัวอย่าง ได้แก่

๑.๑ พื้นที่อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย ได้ลดการปลูกอ้อยกลับไปปลูกพืชดั้งเดิม ได้แก่ มะขามหวาน ฝ้าย และผสมผสานการเลี้ยงผึ้ง ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้

๑.๒ พื้นที่อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ได้ทำวิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่พบพืชประจำถิ่นหลายชนิดที่ช้างไม่กิน เช่น กาแฟ บุก สะตอ โกโก้ ขมิ้น พริกไทย พริก เป็นต้น จึงนำมาต่อยอดและหาวิธีสร้างมูลค่าจากพืชเหล่านั้น เพื่อลดการปลูกมันสำปะหลังและข้าวโพดซึ่งเป็นพืชอาหารช้างป่า ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนมาทำผลิตภัณฑ์กาแฟและผลิตภัณฑ์บุกแปรรูป

๑.๓ พื้นที่กัญบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากเดิมที่ปลูกสับปะรด ปรับเปลี่ยนเป็นสนับสนุนการท่องเที่ยวและกลุ่มนักวิจัยเอกชนได้ดำเนินวิจัยโครงการ “ต้มยำโปรเจกต์” พบว่า ช้างไม่กินพืชต้มยำ เช่น ชিং ช่า ตะไคร้ ใบมะกรูด เป็นต้น จึงสนับสนุนผลิตภัณฑ์ทางเลือก โดยมีกลุ่มนักวิจัยเอกชนเป็นตัวกลางเชื่อมเกษตรกรกับตลาดเพื่อหาช่องทางการจำหน่าย ทั้งขายผ่านร้านค้าออนไลน์ ผักขายร้านอื่น ๆ และตลาดต่างประเทศ และได้ตั้งกองทุนดูแลปัญหาช้างป่าซึ่งมีรายได้มาจากการท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ รวมถึงกำไรจากการขายพืชทางเลือก เพื่อช่วยดูแลและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒. ผลจากการปรับเปลี่ยนการปลูกพืช ทำให้ช้างป่าไม่ปักหลักอาศัยอยู่ในแหล่งชุมชน พืชผลทางการเกษตรที่เหลือไม่ได้รับความเสียหายสามารถนำไปขายได้ และไม่ต้องผลักดินเผาระวังช้างป่ามากนัก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเลือกประกอบอาชีพและเลือกชนิดของพืชที่ปลูกของประชาชนยังต้องคำนึงถึงมิติและปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประชาชนบางส่วนไม่พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนเนื่องจากมีหนี้สินจำเป็นจะต้องปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ขายได้เงินมากกว่า ดังนั้น การสนับสนุนชุมชนในการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชอาจไม่ยั่งยืน หากไม่มีภาครัฐเข้ามาเป็นกลไกในการช่วยเหลือในการหาตลาดและส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์การเกษตร

ง. การวิจัยการเผาระวังและผลักดินช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ

จากรายงานการประชุมหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่าในต่างประเทศร่วมกับผู้แทนสมาคมสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย และนายพิเชฐ นุ่นโต นักวิจัยและผู้ประสานงานเครือข่ายเสียงคนเสียงช้าง เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖ ณ สำนักงาน กสม. สรุปได้ว่า

๑. โดยปกติแล้วการเผาระวังและผลักดินช้างป่าจะต้องทำโดยใช้แรงงานมนุษย์ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งเจ้าหน้าที่ในการเผาระวังมีจำนวนไม่เพียงพอ จึงต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดิน แต่เนื่องจากชาวบ้านมีงานประจำต้องประกอบอาชีพในเวลากลางวัน เมื่อต้องเผาระวังและผลักดินช้างป่าในเวลากลางคืน ทำให้พักผ่อนไม่เพียงพอส่งผลต่ออารมณ์ สุขภาพกาย สุขภาพจิต และคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ

/๒. กลุ่มภาค ...

๒. กลุ่มภาคประชาชน ได้แก่ เครือข่ายเสียงคนเสียงข้าง สมาคมสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย และมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ได้มีการวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยการใช้เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์ไล่ช้างที่ไม่สัมพันธ์กับมนุษย์ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี โดยได้ทดลองร่วมกับชุมชนและเจ้าหน้าที่จากกรมอุทยานแห่งชาติฯ พบว่า การไล่ช้างป่า บ่อยครั้งจะทำให้ช้างป่ายิ่งดุร้ายมากขึ้น เมื่อทดลองสร้างพื้นที่ที่ใช้เครื่องมือซึ่งไม่เชื่อมโยงกับมนุษย์ ติดไฟส่องสว่างและใช้สัญญาณเตือนการบุกรุกของช้างป่าโดยที่ไม่ต้องใช้คนขับไล่ตลอดเวลา ปรากฏว่า ชาวบ้านไม่ต้องใช้พลังงานร่างกายมากเกินไป ไม่ต้องวิตกกังวล และเมื่อพักผ่อนเพียงพอก็จะมีความเครียด ลดลง ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่มากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ข้อสรุปว่า การเฝ้าระวังโดยการนำ เทคโนโลยีมาใช้สามารถลดความรุนแรงเมื่อเกิดการปะทะมากกว่าการขับไล่ทางกายภาพและมีประสิทธิภาพ มากกว่า ตัวอย่างเช่น การใช้โดรนที่สามารถตั้งคาระบบในการตรวจการและมีเซนเซอร์เตือน เมื่อช้างป่าเดิน ผ่านโดรนจะบินไปที่ช้างป่าโดยอัตโนมัติ การที่ช้างป่าถูกขับไล่ด้วยเทคโนโลยีเมื่อช้างป่าเจอมนุษย์ก็จะ ไม่ค่อยดุร้ายหรือเข้ามาทำร้าย

จ. สรุปข้อเสนอแนะภาคประชาชนและภาคประชาสังคมแยกเป็นรายพื้นที่

๑. กลุ่มป่าตะวันออก

๑.๑ แนวทางการจัดการปัญหาช้างป่าเสนอโดยผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำ แผนบูรณาการช้างป่าภาคประชาชน (พื้นที่ป่าตะวันออก) จัดโดยสำนักงาน กสม. ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

กิจกรรม	ข้อจำกัด/ทางออก	หน่วยงานสนับสนุน	แผน/นโยบายรัฐ ที่สอดคล้อง
๑. เพิ่มศักยภาพชุมชนในการจัดการช้างป่า			
- สวัสดิการอาสาสมัคร - การรับรองสถาน อาสาสมัคร	- อปพร. ทำหลายหน้าที่ - ไม่มีคำสั่ง - ไม่ควรจำกัดเฉพาะคน กลุ่มเดียว	- กรมป้องกันและบรรเทา สาธารณภัย - กรมอุทยานฯ - ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจังหวัด - จังหวัดที่เชื่อมโยงกับผู้ช่วย พนักงาน	- งบประมาณปี ๒๕๖๖ - อส.อส., อส.อช. - อาสาสมัครพิทักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) - การรับรองระบบอาสาสมัคร โดยเฉพาะผู้ช่วยพนักงาน เช่น อส.ช้าง
๒. ปรับปรุงแหล่งอาศัยช้างป่าและจัดการช้างป่าอย่างมีส่วนร่วม			
- หาพื้นที่สร้างแหล่งอาหาร	*กฎกระทรวงไม่เอื้อ - ทบพวนแจ้ง อนุฯ แหล่ง อาหารในพื้นที่ - มีหลักวิชาการที่ผูกขาด	- กรมอุทยานฯ - หน่วยงานวิจัย - ภาคเอกชน (CSR)	- ปรับปรุงกฎกระทรวง - การทดสอบพืชเกษตร - การอนุญาตให้สำรวจพื้นที่ - การทำ MOU

	<ul style="list-style-type: none"> - *กรมอุทยานฯ ควรพูดคุยกับชาวบ้าน (ที่มีองค์ความรู้เรื่องช้างเพื่อปลดล็อกเงื่อนไข) - อยากเพิ่มพื้นที่อาหารช้าง - ขาดการประสานงานกับชุมชน <p>*ข้อเสนอที่ควรปรับปรุง</p>		
<p>๓. ปรับปรุงหลักเกณฑ์การเยียวยา และสนับสนุนการจัดตั้งกองทุน</p>			
<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งกองทุนระดับท้องถิ่น/ระดับชาติ - กองทุนอาหารช้างป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - เกณฑ์เยียวยาตามกฎหมาย เป็นเกณฑ์ที่ต่ำ - งบประมาณไม่เพียงพอ - หากเป็นผู้นำครอบครัวจะได้รับค่าชดเชยมากขึ้น แต่ก็ยังต่ำ - หลักเกณฑ์ไม่ครอบคลุมความเสียหายบางส่วน - มีแต่ภาคเอกชนที่สนับสนุน 	<ul style="list-style-type: none"> - อปท. - กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย - กระทรวงเกษตรฯ - ภาคเอกชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ระเบียบกระทรวงการคลัง - กระทรวงเกษตรฯ - สร้างเกณฑ์เยียวยาตามสภาพจริง - ท้องถิ่นแจ้งเรื่อง - มีตัวอย่างกองทุนจากจังหวัดจันทบุรี
<p>๔. การศึกษาและจัดการประชากรช้างป่าอย่างมีส่วนร่วม</p>			
<ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาพื้นที่/ช้างป่า - อัตราการเกิดของช้างป่า (ควรเก็บ DNA ของช้างป่าแก่ๆ กระจาน) - หาที่สมบรูณ์ให้ช้างในป่ารอยต่อ - พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว - พัฒนารายได้ - การสร้างเครือข่ายช้างป่าภาคตะวันออก - การขับเคลื่อนโดยประชาชน 	-	-	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ถอดบทเรียน - การสัญจร - การติดตามผลการประชุมในแต่ละประเด็น - การป้อนข้อมูลร่วมกัน
<p>๕. แนวป้องกันช้างป่า การจัดทำหรือสร้างสิ่งกีดขวางป้องกันช้าง เช่น แบรีเออร์</p>			
<p>๖. ตั้งหน่วยงานเฉพาะจัดการช้างป่า จัดตั้งหน่วยเฉพาะเพื่อจัดการช้างป่า เช่น กรมช้าง ตั้งกรมมาธิการร่วม</p>			

๑.๒ ศูนย์ศึกษาเรียนรู้ช้างป่าตะวันออกและเครือข่ายศึกษาเรียนรู้ช้างป่าตะวันออก ซึ่งเป็นภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนให้แก้ไขปัญหาช้างป่า ได้เสนอต่อรัฐบาลในปี ๒๕๖๖ เห็นควรให้แก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

/๑) การคุ้มครอง ...

๑) การคุ้มครองชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน รวมถึงพืชผลทางการเกษตรของประชาชน ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบบนฐานความเป็นจริงและเป็นธรรม

๑.๑) ควรพิจารณาแก้ไขหลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติปลีกย่อยเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรด้านการเกษตรผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๔ ลงวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๔ ของ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนี้

๑.๑.๑) ให้แยกประเภทภัยพิบัติสัตว์ป่าออกจากภัยพิบัติทั่วไป แล้วแก้ไขประโยค “พืชตายหรือเสียหายจนไม่สามารถฟื้นฟูหรือเยียวยาให้กลับสู่สภาพเดิมได้” ออกจากข้อที่ ๔.๑.๑ ของ หลักเกณฑ์ดังกล่าว และให้กำหนดอัตราเงินชดเชยความเสียหายต่อพืชผลทางการเกษตรทั้งต้นทุนการผลิต และมูลค่าของผลผลิต โดยคำนวณจากต้นทุนเฉลี่ยของสำนักงานเศรษฐกิจเกษตรเป็นฐานรวมกับการ คำนวณจากมูลค่าของพืชผลทางการเกษตรที่เสียหายจริง โดยอ้างอิงจากราคาตลาด ณ เวลานั้น และการกำหนดอัตราเชิงพื้นที่ เปลี่ยนจาก ๑ - ๓๐ ไร่ เป็น เริ่มต้นจาก ๑ งาน

๑.๑.๒) ให้ใช้หลักเกณฑ์วิธีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า และกระทิง ในกรณีบาดเจ็บและเสียชีวิต ตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการนำส่ง การเก็บรักษา และการใช้จ่ายเงินเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และบำรุงรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าและรักษาไว้ซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัย หรือแหล่งหากินของสัตว์ป่า หรือเพื่อการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๖ ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๖ แทนหลักเกณฑ์และระเบียบเดิมที่กระทรวงการคลังกำหนดไว้อย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรมและต้องมีมาตรการเยียวยา ทางจิตใจด้วย

๑.๒) หากพิจารณาแล้วไม่สามารถแก้ไขได้ หรือแก้ไขได้ยาก ให้ดำเนินการกำหนด หลักเกณฑ์ใหม่เป็นการเฉพาะ เพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า และแก้ไขหรือเพิ่มเติม กฎหมายเพื่อจัดตั้งกองทุนตามกฎหมายจากงบประมาณหรือจากการจัดเก็บรายได้ของหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า และให้มีคณะกรรมการกำกับดูแล กองทุนอย่างโปร่งใส และยกเลิกภัยพิบัติจากสัตว์ป่าออกจากข้อกำหนดภัยพิบัติฉุกเฉินของกรมป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย

๒) การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม

๒.๑) ควรกระจายอำนาจการจัดการปัญหาช้างป่าไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อให้มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาช้างป่าในท้องถิ่นของตนเอง โดยคณะกรรมการการกระจายอำนาจ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ต้องมีหนังสือสั่งการหรือกำหนด หลักเกณฑ์และแนวทางที่ชัดเจนให้กับ อปท. เพื่อให้ความมั่นใจที่จะกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการใช้จ่าย งบประมาณประจำปีเพื่อการจัดการปัญหาช้างป่าในท้องถิ่นของตนเอง

/๒.๒) สร้างกลไก ...

๒.๒) สร้างกลไกแก้ไขปัญหาลำดับจังหวัด และต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ว่าจะในรูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงาน โดยต้อง

๒.๒.๑) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและข้อเท็จจริง

๒.๒.๒) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบ วางแผน และตัดสินใจในการดำเนินการแก้ไขปัญหา

๒.๒.๓) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหา รับผลประโยชน์ รวมถึงการประเมินและตรวจสอบการดำเนินการแก้ไขปัญหา

๒.๒.๔) รัฐต้องสนับสนุนงบประมาณแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วม

๒.๓) ส่งเสริมทางเลือกในการประกอบอาชีพ เพื่อลดความเสี่ยงและผลกระทบจากช้างป่า ตามความต้องการของประชาชนผู้ประสบปัญหาและชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง โดยรัฐต้องเข้ามาหนุนเสริมกลไกการตลาดที่มีความเหมาะสมและคุ้มค่า รวมถึงการจัดการแนวทางในการพักชำระหนี้สินชั่วคราวและส่งเสริมการบริหารหนี้สินแก่ประชาชนในพื้นที่ที่พยายามปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อลดผลกระทบ

๓) การควบคุมช้างป่า และการพัฒนาความสมดุลระหว่างจำนวนประชากรช้างป่ากับศักยภาพพื้นที่รองรับ

๓.๑) ควรดำเนินการควบคุมอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรช้างป่าในกลุ่มป่า ตะวันออกให้ลดลงเหลือไม่เกินร้อยละ ๒ เร่งปรับปรุงระเบียบกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำเข้าวัคซีนคุมกำเนิด SpayVac-pZP เพื่อทดลองและประเมินประสิทธิภาพและนำมาใช้ควบคุมการเพิ่มขึ้นของประชากรช้างป่า รวมถึงเร่งศึกษาหาแนวทางในการติดตามช้างป่าเพศเมียหลังจากได้รับยาคุมกำเนิดด้วย และต้องเร่งดำเนินการภายในระยะเวลา ๕ ปี

๓.๒) พัฒนาศักยภาพพื้นที่เพื่อการรองรับที่เหมาะสมต่อจำนวนประชากรช้างป่าในกลุ่มป่าตะวันออกทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณภายในระยะเวลา ๕ ปี โดยมีแนวทางการดำเนินการดังต่อไปนี้

๓.๒.๑) จัดการทุ่งหญ้าและแหล่งโป่ง กว่าร้อยละ ๘๐ ของพืชอาหารของช้างป่า โดยธรรมชาติคือพืชใบและหญ้า โดยเฉพาะ อ้อ แคม พง และหญ้าชนิดต่าง ๆ ดังนั้น ต้องมีการบริหารจัดการระบบนิเวศป่าให้มีสัดส่วนของทุ่งหญ้า ร้อยละ ๔๐ ขึ้นไป โดยทำเป็นแปลงเล็กแปลงน้อย และกระจายไปทั่วพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและรูปแบบการเคลื่อนที่หากินของช้างป่า รวมไปถึงการจัดการทุ่งหญ้าให้มีประสิทธิภาพด้วยการกำจัดหรือควบคุมไม้พุ่มเตี้ยและพืชต่างถิ่น และควรเพิ่มแหล่งโป่งในพื้นที่ทุ่งหญ้าเหล่านั้นด้วย เพื่อจำกัดการค้นหาแหล่งโป่งของช้างป่าให้แคบลง

๓.๒.๒) จัดการแหล่งน้ำ เพราะแหล่งน้ำหมายถึงแผนที่เดินทางสำหรับช้างป่า และเพื่อเป็นการกำหนดแผนที่เดินทางในสมองของช้างป่า รวมถึงการส่งต่อแผนที่ตำแหน่งของแหล่งน้ำ

ไปสู่ข้างป่ารุ่นต่อไป จึงต้องจัดการแหล่งน้ำในพื้นที่ป่าอย่างมีแบบแผนโดยกำหนดให้ข้างป่าสามารถเดินทางไปยังแหล่งน้ำต่าง ๆ เหล่านี้โดยไม่ออกมารบกวนประชาชนนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์

๓.๓) ให้ขยายการจัดตั้งศูนย์กักกันและควบคุมพฤติกรรมข้างป่าในพื้นที่ความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติฯ ใน ๕ จังหวัดป่ารอยต่อภาคตะวันออก ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และสระแก้ว เพื่อรองรับการดำเนินการจับข้างป่าเพศผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในการสำรวจแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ออกไปไกลจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ รวมถึงเพื่อควบคุมการสืบทอดพฤติกรรมก้าวร้าว ดุร้าย และพฤติกรรมชักนำข้างป่าตัวอื่น ๆ ตลอดจนฝูงข้างป่าเพศเมียเดินทางออกไปหากินยังแหล่งหากินที่ตัวมันค้นพบ ซึ่งปัจจุบันในพื้นที่กลุ่มป่าตะวันออกมีศูนย์กักกันดังกล่าวอยู่ที่บริเวณเขาตะกรับ จังหวัดสระแก้ว เพียง ๑ แห่ง แต่ขาดการบริหารจัดการและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ จึงต้องดำเนินการควบคุมไปกับระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมถึงหน่วยงานส่วนท้องถิ่นด้วย

๒. กลุ่มป่าตะวันตก

จากการรวบรวมข้อเสนอแนวทางการจัดการข้างป่าภาคประชาชนกลุ่มป่าตะวันตกจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการจัดการข้างป่าเชิงบูรณาการ ภาคตะวันตก: ขับเคลื่อนประชาชน ประสานรัฐ เพื่อจัดการข้างป่าอย่างยั่งยืน ร่วมกับส่วนราชการในพื้นที่ภาคตะวันตก กรมอุทยานแห่งชาติฯ ผู้นำชุมชน ตัวแทนเครือข่ายเสียงคนเสียงข้าง สหประชาสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย มูลนิธิ Freeland มูลนิธิสืบนาคะเสถียร กลุ่ม OURLAND Thailand และสถาบันวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง ระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๐ กันยายน ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมเคียงธารา เขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ว่า ภาคประชาชนเห็นว่าควรมีการวางแผนการจัดการข้างป่า ภายใต้กรอบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับข้าง ดังนี้

๒.๑ ควรสร้างกลไกการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนสร้างความเข้าใจร่วมกันในเรื่องข้อมูลที่มีมาตรฐานเดียวกัน

๒.๒ ควรดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเส้นทางการหากินของข้างป่า การเข้าและออกพื้นที่ชุมชน การเคลื่อนที่และกระจายตัวของข้างป่า เพื่อระบุสภาพปัญหาที่แท้จริง และรวมไปถึงการทดลองหาแนวทางการบรรเทาปัญหาที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) ออกแบบผังเมืองที่คำนึงถึงระยะห่างระหว่างเขตป่ากับเขตชุมชน

๒) ระบุภัยคุกคามที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อหาแนวทางลดการปะทะระหว่างคนกับข้าง เช่น การพัฒนาทางเดินเชื่อมที่ปลอดภัยสำหรับข้าง การจัดสรรปันส่วนพื้นที่แนวเขตป่าอนุรักษ์ แนวเขตป่าชุมชน แนวเขตเส้นทางเข้าออกของสัตว์ป่าที่ปลอดภัย เป็นต้น

๓) บรรเทาผลกระทบรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ และทดลองแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหข้างป่า เช่น การใช้แสงสว่างที่มีกำลังตั้งแต่ ๒๐๐ วัตต์ขึ้นไปเพื่อเปลี่ยนเส้นทางของข้างป่า ทำรั้วธรรมชาติ ใช้ระเบิดลูกไข่ ฝ้าระวังพื้นที่ในเวลากลางคืน ใช้ระบบเตือนภัยล่วงหน้าระบบ Safer ใช้ระบบเตือนภัยด้วยเสียงและระบบรั้วไฟฟ้า เป็นต้น

๔) พัฒนาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อชาวบ้านในการดำรงชีวิตประจำวัน และระงับภัยด้วยตนเอง เช่น การเพิ่มไฟส่องสว่างบริเวณถนนสาธารณะ เพิ่มสัญญาณเตือนช้างป่าที่ข้ามถนน เป็นต้น

๕) ดำเนินการควบคุมประชากรช้างป่า เช่น การทำหมันช้าง

๖) กำหนดพื้นที่ในการเพิ่มปริมาณพืชอาหารและแหล่งน้ำแก่ช้างป่าภายในป่าอนุรักษ์

๒.๓ ควรสนับสนุนให้เปลี่ยนชนิดของพืชที่ปลูกเพื่อลดการบุกรุกของช้างป่า และสนับสนุนตลาดรองรับในการขายพืชผลที่เป็นพืชทางเลือก

๒.๔ ควรแก้ไขกฎหมาย จัดสรรงบประมาณและกลไกแต่ละพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาและการเยียวยา และสนับสนุนการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑) แก้ไขและปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ให้รองรับการป้องกันหรือเยียวยากรณีสิ่งมีชีวิตจากธรรมชาติบุกรุกทำลายทรัพย์สินประชาชน

๒) จัดตั้งกองทุนเยียวยาความเสียหายจากช้างป่า และจัดตั้งหรือสนับสนุนคณะกรรมการยุติธรรมระดับตำบลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ในการประเมินความเสียหายและการเยียวยา

๓) การให้เงินเยียวยาที่เป็นรูปธรรมที่มีใช้เพียงเงินสงเคราะห์ โดยออกกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการจัดการช้างป่าให้ อปท. เป็นองค์กรหลักในการบริหารจัดการและจ่ายเงินเยียวยาอย่างเป็นธรรม ซึ่งอาจให้คณะทำงานระดับพื้นที่สามารถเป็นหน่วยอนุมัติเงินเยียวยาได้

๔) สนับสนุนงบประมาณสำหรับอาสาสมัครชุดผลักดันช้าง ทั้งด้านการสนับสนุนอุปกรณ์ สวัสดิการ ค่าตอบแทน และสนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อผลักดันช้างอย่างถูกวิธี

๕) การเพิ่มงบประมาณสำหรับการศึกษาวิจัย เช่น การศึกษาวิจัยเรื่องการทำหมันช้างป่า เพื่อควบคุมประชากรช้างป่าให้เหมาะสมกับพื้นที่ หรือส่งเสริมการประกอบอาชีพอื่นให้กับชุมชนจากการที่พื้นที่ทางการเกษตรได้รับผลกระทบ

๖) สนับสนุนทางเทคโนโลยี เช่น การใช้โดรนบันทึกภาพเพื่อเฝ้าระวังสถานการณ์

๓. อำเภอลอง จังหวัดเลย

การรับฟังข้อเท็จจริงจากอาสาสมัครผลักดันช้างป่าอำเภอลอง สถาบันวิจัยสัตว์ป่าลองและผู้แทนชุมชน เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๕ ณ Banana Land ตำบลภูหอ อำเภอลอง จังหวัดเลย และการรับฟังข้อเท็จจริงร่วมกับส่วนราชการจังหวัดเลย เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๕ ณ ศาลากลางจังหวัดเลย ได้รับข้อเสนอแนะ ดังนี้

๓.๑ ควรส่งเสริมและสนับสนุนระบบอาสาสมัคร โดยตั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้ได้รับสวัสดิการ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและอุปกรณ์ เช่น ไฟส่องสว่าง หรือเลเซอร์ เป็นต้น รวมถึงมีระบบการสั่งการทำงานอย่างเป็นระบบ

๓.๒ ควรปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์ในการเยียวยา ให้เพิ่มค่าชดเชยจากการขาดโอกาสในการประกอบอาชีพหรือทำกินในพื้นที่ทางการเกษตร และปรับปรุงการชดเชยความเสียหายจากพืชตายเพียงบางส่วน เนื่องจากวิธีกินอาหารของช้างป่าไม่ได้กินทั้งไร่ในเวลาเดียวกัน

๓.๓ ควรจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ช้างระดับจังหวัดและประกาศให้จังหวัดเลยเป็นจังหวัดอนุรักษ์ช้างป่า และจัดทำแผนเฝ้าระวังเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับช้างป่า

๓.๔ ควรส่งเสริมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในเรื่อง ดังต่อไปนี้

๑) ปรับปรุงระบบไฟสว่างของแต่ละชุมชน

๒) จัดหาและปลูกพืชอาหารช้าง จัดทำความรู้เรื่องช้างป่าและข้อปฏิบัติที่ปลอดภัย

๓) สนับสนุนงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนที่ประสบปัญหา พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเด็กและเยาวชน

๔) ส่งเสริมการใช้รั้วรั้งผึ้งและสร้างอาชีพทางเลือก

๕) ส่งเสริมและจูงใจให้ชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมเฝ้าระวัง ไม่ปล่อยให้อาสาสมัครทำหน้าที่ล่าพัง

ฉ. คณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการช้างและมาตรการการแก้ไขปัญหาช้างป่า

๑. ในปี ๒๕๖๕ สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ ๒๗๐/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการช้าง โดยมีรองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น (พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ) เป็นประธานกรรมการ และอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่ รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ศึกษา วิเคราะห์จัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และจัดการช้าง กำกับ ติดตาม และขับเคลื่อน การดำเนินงานตามแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และจัดการช้าง ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดมาตรการช่วยเหลือเยียวยา และแก้ไขปัญหาผู้ได้รับผลกระทบจาก ช้างป่า เพื่อให้ชุมชนและช้างป่าอยู่อาศัย ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน และบูรณาการความร่วมมือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และจัดการช้าง รวมทั้งช่วยเหลือเยียวยาและแก้ไขปัญหาผู้ได้รับ ผลกระทบจากช้างป่า เพื่อให้การดำเนินการอนุรักษ์และจัดการช้างในภาพรวมเป็นไปอย่างมีระบบ

๒. คณะกรรมการอนุรักษ์และจัดการช้าง ในคราวประชุม ครั้งที่ ๒/๒๕๖๖ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๖ ณ มูลนิธิอนุรักษ์ปารอยต่อ ๕ จังหวัด มีมติที่ประชุมเห็นชอบกรอบมาตรการแก้ไข ปัญหาช้างป่า ๖ ด้าน ได้แก่

๒.๑ การจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อเป็นแหล่งอาศัยของช้างป่า จากข้อมูลการประเมิน ประชากร และการกระจายช้างป่า มีพื้นที่การกระจายของช้างป่าในพื้นที่อนุรักษ์ ๙๑ แห่ง ซึ่งปัจจุบัน มีความจำเป็นในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ถิ่นอาศัยของช้างป่า ด้วยการจัดทำ แหล่งน้ำ ปลูกพืชอาหาร ปรับปรุงทุ่งหญ้า จัดทำแหล่งโป่ง และปรับปรุงพื้นที่แปลงปลูกป่าเดิมที่มีสภาพ เสื่อมโทรม เพื่อเพิ่มศักยภาพ พื้นที่อาศัยของช้างป่าให้สามารถรองรับประชากรช้างป่าได้มากขึ้น ทำให้ เกิดความสมดุลในพื้นที่ ทั้งนี้ กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้นำต้นแบบของโครงการพัชรสุธาชานูรักษ์ และ โครงการของมูลนิธิอนุรักษ์ปารอยต่อ ๕ จังหวัด ในการจัดการแหล่งน้ำ การปลูกพืชอาหาร การจัดการทุ่งหญ้า และการจัดการโป่งที่ดำเนินการในพื้นที่กลุ่มป่าตะวันออก และจะขยายผลการดำเนินการให้เป็นแนวทาง

ในการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ อีกทั้งกรมอุทยานแห่งชาติฯ มีแผนในการปรับปรุงพื้นที่แปลงปลูกป่าเดิม (ต้นสีเสียด) ที่มีสภาพเสื่อมโทรม เพื่อเพิ่มศักยภาพพื้นที่ถิ่นอาศัยของช้างป่าและได้เตรียมกำหนดแผนการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่มีการกระจายของช้างป่า ด้วยการจัดการแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร และโปงเทียม เพื่อให้เกิดการจัดการที่เป็นรูปแบบเดียวกันและสร้างความสมดุลในพื้นที่อนุรักษ์

๒.๒ การจัดหาแนวป้องกันช้างป่า เนื่องจากที่ผ่านมามีการดำเนินงานจัดทำแนวป้องกันช้างป่าในหลายรูปแบบ ได้แก่ รั้วกึ่งถาวร รั้วไฟฟ้า และคูกันช้าง แต่เนื่องจากข้อจำกัดของปัจจัยแวดล้อมในพื้นที่ทำให้ยังไม่สามารถป้องกันช้างป่าได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ กรมอุทยานแห่งชาติฯ จึงปรับปรุงรูปแบบคูกันช้างเป็นแบบตาดคอนกรีตเพื่อเพิ่มความแข็งแรง คงทน และได้จัดทำคำขอขออนุมัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ทั้งนี้ จะมีการขยายผลไปยังพื้นที่อนุรักษ์แห่งอื่นที่มีความเหมาะสม โดยเฉพาะพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ป่ากับชุมชนที่มีช้างป่าออกนอกพื้นที่เป็นประจำ

๒.๓ ชุดเฝ้ารวังและผลักต้นช้างป่า และเครือข่ายเฝ้ารวังช้างป่าและสัตว์ป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติฯ มีเป้าหมายจัดตั้งเครือข่ายเฝ้ารวังช้างป่าและสัตว์ป่าออกนอกพื้นที่อนุรักษ์รอบพื้นที่อนุรักษ์ที่พบการกระจายของช้างป่า ๓๔๒ เครือข่าย ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ ได้สนับสนุน ๒๑๔ เครือข่าย เป็นงบเงินอุดหนุนเครือข่ายละ ๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการผลักต้นช้างป่า และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ มีเป้าหมายจัดชุดเครือข่ายฯ ให้ครบ ๓๔๒ เครือข่าย ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวจัดตั้งโดยชุมชนในพื้นที่ เป็นกลไกสำคัญในการช่วยเหลือชุดผลักต้นช้างป่าในการเฝ้ารวังและผลักต้นช้างป่า

๒.๔ การช่วยเหลือประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยของรัฐได้ดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่าตามระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่มีข้อจำกัดของหลักเกณฑ์การประเมินบางประการ ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่าได้อย่างครอบคลุม กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้พยายามหาช่องทางการช่วยเหลือโดยการใช้เงินรายได้ของสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า แต่ไม่สามารถครอบคลุมถึงความเสียหายของผลผลิตพืชผลทางการเกษตร ดังนั้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนและสร้างขวัญกำลังใจแก่ราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าได้อย่างครอบคลุม รวดเร็ว และเป็นธรรม กรมอุทยานแห่งชาติฯ จึงเสนอแนวทางในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า ๒ แนวทาง คือ

๑) แนวทางตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินอุดหนุนราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล และจัดทำระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพปัญหาการทำลายพืชผลการเกษตรของช้างป่า

๒) จัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า โดยการแก้ไขกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งหากมีการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะสามารถช่วยเหลือประชาชนได้โดยตรง

๒.๕ การจัดการพื้นที่รองรับช้างป่าอย่างยั่งยืนที่กำหนดแผนการจัดการช้างในช่วง ๑๐ ปี ให้เคลื่อนย้ายช้างป่าที่มีปัญหาไปอยู่ในพื้นที่ที่สำคัญ เช่น ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคเหนือ และกำหนดเขตพื้นที่ที่แน่นอนชัดเจน และสร้างคูกันช้างหรือสิ่งกีดขวาง ให้มีแหล่งน้ำแหล่งอาหารอย่างเหมาะสม เพื่อความสะดวกในบริหารจัดการและแก้ปัญหาผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ กรมอุทยานแห่งชาติ และคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่รองรับช้างป่าที่มีปัญหา เพื่อการจัดการอย่างยั่งยืน ๕ กลุ่มป่า และนอกพื้นที่ป่านุรักษ์ ๑ พื้นที่ ได้แก่

- ๑) พื้นที่รองรับช้างป่ากลุ่มป่าตะวันออก คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน
- ๒) พื้นที่รองรับช้างป่ากลุ่มป่าตะวันตกและกลุ่มป่าแก่งกระจาน คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ

สัตว์ป่าสลักพระ

- ๓) พื้นที่รองรับช้างป่ากลุ่มป่าคลองแสง - เขาสก คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง
- ๔) พื้นที่รองรับช้างป่ากลุ่มป่าภูเขียว - น้ำหนาว คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง
- ๕) พื้นที่รองรับช้างป่ากลุ่มป่าดงพญาเย็น - เขาใหญ่ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่
- ๖) พื้นที่ป่า หรือพื้นที่สวนป่ากิตติที่หมดสัตตยาสัมปทาน หรือพื้นที่ที่เหมาะสมของ

กรมป่าไม้ โดยในการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับช้างป่าทั้ง ๕ พื้นที่ จำเป็นต้องจัดเตรียมพื้นที่โดยการปรับปรุงปัจจัยแวดล้อมเพิ่มเติม ทั้งในเรื่องของแนวป้องกันช้าง แหล่งอาหาร แหล่งน้ำเสริมให้เพียงพอต่อการรองรับประชากรช้างป่าอย่างยั่งยืน

๒.๖ การควบคุมประชากรช้างป่าด้วยวัคซีนคุมกำเนิด กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้จัดทำโครงการจ้างที่ปรึกษา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ระยะเวลา ๑ ปี เพื่อศึกษาการใช้วัคซีน SpayVAC® คุมกำเนิดในช้างป่าเพศเมียโดยศึกษาจากช้างเลี้ยง ๕ เชือก จาก Anantara Golden Triangle Elephant Camp โดยได้ลงนามในสัญญาจ้างที่ปรึกษาและเริ่มดำเนินโครงการเรียบร้อยแล้ว

ข. อัตรารัฐเงินช่วยเหลือตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒

อัตรารัฐเงินช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับภัยจากช้างป่า มีดังนี้		
ลำดับ	ประเภทความเสียหาย	อัตรารัฐเงินช่วยเหลือ
๑	กรณีบาดเจ็บ	กำหนดค่าช่วยเหลือผู้บาดเจ็บสาหัสที่ต้องรักษาในสถานพยาบาลติดต่อกันตั้งแต่ ๓ วัน ขึ้นไป เป็นเงิน ๔,๐๐๐ บาท หากบาดเจ็บจนถึงขั้นพิการไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ช่วยเหลือเบื้องต้น ๑๓,๓๐๐ บาท หากเป็นเหตุรุนแรงสะเทือนขวัญให้จ่ายเงินปลอบขวัญแก่ผู้ที่รักษาตัวในโรงพยาบาลไม่เกินรายละ ๒,๓๐๐ บาท

ลำดับ	ประเภทความเสียหาย	อัตราเงินช่วยเหลือ
๒	กรณีเสียชีวิต	กำหนดค่าช่วยเหลือจัดการศพ รายละไม่เกิน ๒๙,๗๐๐ บาท และในกรณีผู้เสียชีวิตเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือเป็นผู้หารายได้เลี้ยงดูครอบครัวเท่านั้น จึงจะได้รับเงินช่วยเหลือสงเคราะห์เพิ่มขึ้นเป็นรายครอบครัวละไม่เกิน ๒๙,๗๐๐ บาท
๓	กรณีบ้านเรือนเสียหาย	กำหนดค่าวัสดุซ่อมแซมที่อยู่อาศัยประจำ หลังละไม่เกิน ๔๙,๕๐๐ บาท
๔	กรณีพืชตายหรือเสียหายโดยสิ้นเชิง	อัตราเป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติปลีกย่อยเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเกษตรผู้ประสบภัยพิบัติฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๔ ลงวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๔ กำหนดค่าช่วยเหลือตามชนิดของพืช เช่น - ข้าว ไร่ละ ๑,๓๔๐ บาท - พืชไร่และพืชผัก ไร่ละ ๑,๙๘๐ บาท - ไม้ผลไม่ยืนต้น ไร่ละ ๔,๔๘๐ บาท

ข. หลักเกณฑ์การช่วยเหลือประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภัยพิบัติ

๑. อบต. ทุกแห่งจะต้องตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชน ในกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คณะกรรมการจะมีนายก อบต. เป็นประธาน ท้องถิ่นอำเภอ และเกษตรอำเภอหรือพัฒนาการอำเภอ ที่นายอำเภอพิจารณาแต่งตั้ง ผู้แทน ภาคประชาชน ๓ คน เป็นกรรมการ หัวหน้าสำนักปลัด อบต. เป็นกรรมการและเลขานุการ เพื่อดำเนินการพิจารณาช่วยเหลือประชาชนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๒. กรณียังไม่ประกาศให้พื้นที่นั้นเป็นเขตภัยพิบัติจากข้างป่า อบต. สามารถเยียวยาโดยใช้ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๖๖ ที่กำหนดให้ อบต. สามารถเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนได้โดยฉับพลันทันที ไม่ต้องรอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศพื้นที่เป็นเขตสาธารณภัย

๓. การช่วยเหลืออาจให้เป็นสิ่งของหรือจ่ายเป็นตัวเงิน นิยามที่สำคัญคือ “สาธารณภัย” ต้องเป็นสาธารณภัยตามขอบข่ายการพิจารณาของกระทรวงมหาดไทยด้วย การช่วยเหลือประชาชนแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสาธารณภัย (๒) ด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และ(๓) การควบคุมและป้องกันโรคติดต่อ สำหรับกรณีของข้างป่าเป็นสาธารณภัย

๔. ในขณะที่เกิดสาธารณภัย อบต. สามารถดำเนินการช่วยเหลือประชาชนได้ภายในกรอบตามอำนาจที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ต้องเสนอคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนของ อบต. ทั้งนี้ จะต้องคำนึงถึงสถานะทางการเงินการคลังและความจำเป็น และต้องพิจารณาว่าได้ตั้งงบประมาณเงินสำรองจ่ายไว้เพียงพอหรือไม่ก่อนดำเนินการช่วยเหลือ

/๕. หลังเกิด ...

๕. หลังเกิดภัย การช่วยเหลือเยียวยาและฟื้นฟูจะต้องเสนอคณะกรรมการพิจารณา สามารถดำเนินการ ๒ กรณี คือ

๕.๑ กรณีที่มีการประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในพื้นที่เกิดภัย ให้รายงานนายอำเภอหรือจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้พิจารณานำเงินทศรองราชการเพื่อการช่วยเหลือผู้ประสบภัยตามระเบียบกระทรวงการคลัง

๕.๒ กรณีที่ได้ประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉินในพื้นที่เกิดภัย ในการช่วยเหลือประชาชนให้ อปท. โดยคณะกรรมการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้ ไม่เกินหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบ

๖. ในส่วนของอัตราเงินช่วยเหลือที่จ่ายได้เทียบเคียงตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงการคลัง โดยอนุโลม หมายถึง การใช้ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทศรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินให้ อปท. เบิกจ่ายจากงบกลางประเภทเงินสำรองจ่ายในข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติงบประมาณประจำปี โดยโครงการเบิกจ่ายไม่จำเป็นต้องอยู่ในแผนพัฒนา อปท. แต่หากตั้งเงินประเภทสำรองจ่ายงบกลางไม่เพียงพอ จะต้องไปใช้ระเบียบของกระทรวงการคลัง โดยกำหนดอัตราเดียวกันกับอัตราที่ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย

ณ. อัตราเงินช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่าหรือกระทิง พ.ศ. ๒๕๖๖

กรณีผู้ได้รับผลกระทบเป็นประชาชนทั่วไปจะเยียวยาตามระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการนำส่ง การเก็บรักษา และการใช้จ่ายเงิน เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และบำรุงรักษา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าและรักษาไว้ซึ่งแหล่งที่อยู่อาศัยหรือแหล่งหากินของสัตว์ป่า หรือเพื่อการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๖ และเยียวยาตามหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่าหรือกระทิง พ.ศ. ๒๕๖๖ กรณีบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ภายใต้เงื่อนไขว่า ผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่าหรือกระทิง ได้ป้องกันดูแลตนเองอย่างวิญญูชนพึงกระทำ ไม่เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมที่ระบุได้ว่ามีเจตนาเข้าไปทำร้ายช้างป่าหรือกระทิง หรือเข้าไปในพื้นที่ที่มีช้างป่า ไม่ฝ่าฝืนคำสั่งหรือขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จนเป็นเหตุให้ถูกช้างป่าหรือกระทิงทำร้าย และไม่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๒ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ หรือระเบียบและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับอนุมัติให้ใช้จ่ายเงินรายได้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ประเภท ข ร้อยละ ๘๐ ของเงินรายได้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า กำหนดอัตราเงินช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ตามอัตรา ดังนี้

/ความเสียหาย ...

ความเสียหาย		อัตราเงินช่วยเหลือ
กรณีบาดเจ็บ	ทุพพลภาพอัมพาต	๑๐๐,๐๐๐ บาท
	สูญเสียแขน ขา หรือสายตา (ตาบอด) ทั้งสองข้าง หรือแขน ขา สายตา (ตาบอด) รวมสองแห่ง	๑๐๐,๐๐๐ บาท
	สูญเสียแขน ขา หรือสายตา (ตาบอด) หนึ่งข้าง	๕๐,๐๐๐ บาท
	บาดเจ็บทั่วไป	ค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริง จำนวนไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ บาท
	ค่าขาดประโยชน์ในการทำมาหาได้ระหว่างพัก รักษาตัว	ไม่เกิน ๓๐๐ บาท (ต่อวัน) ระยะเวลาไม่เกิน ๑๘๐ วัน นับแต่ วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงาน ได้ตามปกติตามความเห็นแพทย์
กรณีเสียชีวิต	ค่าช่วยเหลือเยียวยา	๑๐๐,๐๐๐ บาท

ญ. อัตราเงินช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์วิธีการจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๖๖

กรณีผู้ได้รับผลกระทบเป็นเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งได้แก่ พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ รวมถึงอาสาสมัครซึ่งหมายถึง อาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส) พนักงานจ้างเหมาบริการ อาสาสมัครเฝ้าระวังช้างป่าและสัตว์ป่านอกเขตพื้นที่อนุรักษ์ และบุคคลที่ทำประโยชน์ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครอง ดูแลรักษาป่าและสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้กำหนดเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยอันตรายในการปฏิบัติหน้าที่ไว้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ผู้พิทักษ์ป่าในการปฏิบัติหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๖๖ ดังนี้

ความเสียหาย		อัตราเงินช่วยเหลือ
กรณีบาดเจ็บ	ทุพพลภาพอัมพาต	๓๐๐,๐๐๐ บาท
	บาดเจ็บสาหัส	๑๕๐,๐๐๐ บาท
	บาดเจ็บทั่วไป	ค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริง จำนวนไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท
กรณีเสียชีวิต	เสียชีวิตจากการปะทะต่อสู้ จากการปราบปราม ผู้กระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากร ธรรมชาติ หรือลาดตระเวน หรือสัตว์ป่าทำร้าย	๕๐๐,๐๐๐ บาท
	เสียชีวิตจากเหตุอื่น ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่	๔๐๐,๐๐๐ บาท

ฎ. กรณีศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางเดินช้าง

การประชุมหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่าในต่างประเทศร่วมกับผู้แทนสมาคมสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย และนายพิเชฐ นุ่นโต นักวิจัยและผู้ประสานงานเครือข่ายเสียงคนเสียงช้าง เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖ ณ สำนักงาน กสม. สรุปได้ ดังนี้

๑. ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) สะท้อนให้เห็นว่าในช่วงปลายปี ๒๕๖๖ เป็นต้นมา รูปแบบการเคลื่อนที่ของช้างป่าเพิ่มพื้นที่ความเสียหายกว้างขึ้น จากเดิมเมื่อปี ๒๕๖๓ พื้นที่เส้นทางของช้างเดินมีเส้นทางเดียว ได้รับความเสียหาย ๒๐๐ - ๓๐๐ ตารางกิโลเมตร เท่านั้น แต่ในปัจจุบันเพิ่มเป็น ๑,๒๐๐ ตารางกิโลเมตร ดังนั้น จึงมีข้อสังเกตว่าในแต่ละพื้นที่จะต้องตระหนักและทำความเข้าใจเส้นทางเดินของช้างป่าโดยเฉพาะอาสาสมัครหรือเจ้าหน้าที่ผลักดันช้างป่า

๒. มีกรณีศึกษาจากประเทศจีนในช่วงระหว่าง ปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๖ ที่ปล่อยให้ช้างป่าเดินไปกลับในเส้นทางเดิมพบว่า ช้างป่าไม่ได้สร้างความเสียหายมากนัก ต่อมาเมื่อมีระบบการจัดการที่ไม่ได้ศึกษาพื้นที่เพียงพอจึงเกิดความเสียหายมากขึ้น และการใช้ความรุนแรงในการเฝ้าระวังหรือผลักดันยิ่งทำให้ช้างป่ากระจายตัวออกไปเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น ความรุนแรงเหล่านี้ยังกระตุ้นความเกรี้ยวกราดให้แก่ช้างป่าเพศผู้บางตัว ทำให้เกิดการปะทะและความสูญเสียชีวิตและร่างกาย เช่นเดียวกับในประเทศไทยเมื่อประมาณปี ๒๕๖๒ ได้มีความพยายามติดตามช้างป่า ๓ - ๔ ตัว ที่เดินทางจากป่าตะวันออกไปถึงอุทยานแห่งชาติปางสีดา ป่าดงพญาเย็น เขาใหญ่ พบว่า ช้างป่าเดินเป็นเส้นทางเดียว ปัจจุบันเมื่อมีการขวางกั้นหรือกีดกันโดยอาสาสมัครหรือกลุ่มคน ปรากฏว่าเส้นทางเดินช้างที่จากเดิมมีเพียง ๑ เส้นทาง ได้เพิ่มขึ้นเป็น ๓ - ๔ เส้นทาง และกระจายความเสียหายออกไปมากขึ้น

๓. ในภาคตะวันออก พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ยังมีความต้องการรั้วและคูกันช้าง ซึ่งบริเวณที่เหมาะสมสำหรับการสร้างสิ่งกีดขวาง แหล่งอาหารและแหล่งน้ำมีความสำคัญมากจะต้องเจาะจงเป็นรายพื้นที่ กลุ่มป่าตะวันออกมีปัญหาช้างป่าเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยภายในชุมชนด้วย พฤติกรรมของช้างป่าโดยธรรมชาติที่ปรับตัวเอาชนะอุปสรรค สามารถข้ามหรือทำลายคูกันช้างและรั้วกันช้างได้ทุกรูปแบบ แม้กระทั่งรั้วรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานระหว่างรั้วกึ่งถาวรกับรั้วไฟฟ้า การวางแผนจัดการช้างป่าจึงต้องเข้าใจนิเวศวิทยาของพื้นที่ รวมถึงรูปแบบการออกหาอาหารของช้างป่าในพื้นที่ทับซ้อนระหว่างป่ากับชุมชน และพื้นที่ทับซ้อนระหว่างชุมชน นอกจากนี้ต้องทำความเข้าใจการจัดการช้างป่าในพื้นที่ชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม โดยพยายามทำแนวทางในการจัดการร่วมกันในชุมชนโดยมีเส้นทางเดินของช้างป่าเป็นฐาน

ฎ. กรณีศึกษาเกี่ยวกับการประกันภัย

จากการประชุมหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่าในต่างประเทศร่วมกับผู้แทนสมาคมสัตววิทยาแห่งลอนดอน ประเทศไทย และนายพิเชฐ นุ่นโต นักวิจัยและผู้ประสานงานเครือข่ายเสียงคนเสียงช้าง เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖ ณ สำนักงาน กสม. ได้รับข้อมูลกรณีศึกษาการจัดการช้างป่าของ

ประเทศศรีลังกา ซึ่งในปี ๒๕๖๒ มีจำนวนผู้เสียชีวิตจากการปะทะกับช่างป่าเป็นอันดับ ๒ ของโลก และ รายงานจำนวนช่างตายประจำปีสูงที่สุดในโลกมาจากการแก้แค้นของชาวบ้านที่โกรธแค้นช่าง ด้วยการวางยาพิษช่างหรือยิงช่างเป็นประจำ โดยการแก้ไขปัญหในประเทศศรีลังกาเน้นมาตรการเยียวยาเป็นหลัก มีการศึกษาวิจัยเบื้องต้นกับบริษัทประกันภัยและสถาบันการเงินต่าง ๆ จัดทำแผนการชดเชย การเยียวยาความเสียหาย หรือการประกันภัยแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาช่างป่า จัดตั้งกองทุนและสร้างนโยบายในการจ่ายค่าชดเชย อย่างไรก็ตาม ยังคงพบข้อจำกัด ได้แก่ เภมณฑ์การประเมินความเสียหายยังไม่มีมาตรฐานชัดเจน การขาดข้อมูลในการประเมินความเสี่ยง การตรวจสอบสิทธิล่าช้า การจ่ายเงินประกันล่าช้า ค่าเสียหายค่อนข้างสูง กลุ่มคนยากจนยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิ ชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในด้านประกันภัย พืชบางชนิดมีราคาสูงทำให้เงินประกันภัยที่ได้รับไม่คุ้มค่า และบริษัทประกันภัยยังไม่มีมาตรฐานชัดเจน ซึ่งรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของประเทศศรีลังกายังอยู่ระหว่างการพัฒนา ระบบการประกันภัยและการเยียवादังกล่าวเพื่อให้เยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างทั่วถึง

ฐ. ตัวอย่างแผนผังเกี่ยวกับขั้นตอนในการพิจารณาเยียวยา

การรับคำร้องและแสวงหาข้อเท็จจริงและประเมินความเสียหายเบื้องต้น เพื่อประสานความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบเข้าถึงการเยียวยา ทั้งตามกฎหมายและระเบียบของภาครัฐและการเยียวยาเพิ่มเติมจากกองทุนของภาครัฐและภาคเอกชน โดยอาจกำหนดขั้นตอนในการพิจารณาเยียวยา ดังนี้

